

akademski list

PRESSING

broj 90* godina XXXII

IN

www.pressing-magazine.rs

Studenti roditelji

Film:

Amsterdam
U klinču
Atina

Moralna panika

Intervju:

Maja Mitić
Saša Jovanović

ISSN 1451-1584

STRIPARNICA

UL. Milojka Lešjanina 1
Niš

tel. 018/242-261

AKADEMSKI LIST **PRESSING**

Godina XXXII, broj 90 - jesen 2022.

Izdavač:

**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Pomoćnik urednika: **Jovan Živković**

Tehnički urednik: **Milena Lazarević**

Lektura: **Ksenija Stamenković,
Aleksandra Stojiljković**

Redakcija: **Marko Stojanović, Vladan
Stojiljković, Aleksandar Đurić, Jovana
Kovačević, Željko Obrenović, Maša
Stojiljković, Sara Stanojković, Danica
Popović, Jelena Ilić, Milena Živanović,
Andrijana Adamović, Gabrijela Jevtić,
Petra Nešić, Aleksandar Stošić, Luka
Vidosavljević, Ganja Nikolić**

Sekretar redakcije: **Radica Opačić**

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**
Telefon: **018/523418**
Fax: **018/523120**
E-mail: **siic.nis@gmail.com**
Internet prezentacija:
www.pressing-magazine.rs

Žiro račun: **310-159479-83**

List izlazi tromesečno

Štampa: **Kreativni centar print, Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Izdavanje ove publikacije i
realizacija projekta
"Studenti roditelji"
podržana je od strane Grada Niša,
Ministarstva prosvete, nauke i
tehnološkog razvoja i Ministarstva
kulturne i informisanja.
Stavovi izneti u podržanom
projektu ne izražavaju nužno
stavove organa koji je dodelio
sredstva.

Uvodnik

Zašto?

Zašto?

Zato što gori i na daskama koje džez znače.

Zato što je teško biti student.

Zato što je još teže biti roditelj.

Zato što postoje studenti-roditelji.

Zato što je panika panika pa makar i moralna.

Zato što je Grent Morison genijalna Luda.

Zato što Atina može biti i u Francuskoj.

Zato što je Amsterdam, sva je (ne)prilika, u Holivudu.

Zato što je Saša em Nišlja em nepredvidljiv.

Urednik

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)
Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)
Dobrivoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)
Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 31-44)
Dejan Stojiljković, 2004-2009, (br. 45-59)
Dejan N. Kostić od 2010. (br. 60-)

Sadržaj

strane:

06 - 09

Intervju: Maja Mitić, umetnička direktorka

Nišvil džez pozorišnog festivala

Nišvil džez teatar: gde gori i za
čim gorimo

Razgovarala: **Petra Nešić**

10 - 17

Studenti roditelji

Puno odricanja i mnogo ljubavi

Autori: **Jovana Kovačević, Jovan Živković,**

Maša Stojiljković, redakcija

18 - 20

Moralna panika

Piše: **Aleksandar Stošić**

21 - 22

Grent Morison

Luda

Piše: **Željko Obrenović**

23 - 24

Romen Gavras

Atina

Piše: **Željko Obrenović**

25

Dejvid O. Rasel

Amsterdam

Piše: Aleksandar Đurić

26 - 27

Fenomen serije U klinču

Mladi na našim tv-ekranima

Piše: **Jovan Živković**

28 - 32

Intervju: Saša Jovanović

Volim da kontrolisem svoje
nepredvidljivosti

Razgovarao: **Marko Stojanović**

33 - 34

Geza Šetet, P.P. Njegoš – Gorski vijenac

Konačno! - strip-izdanje

Njegoševog klasika

Piše: **Luka Vidosavljević**

35

Elden ring (FromSoftware, 2022.)

Avanture u međuzemlju

Piše: **Aleksandar Đurić**

Konkurs za najbolje pesme i priče

STUDENTSKO PERO

Ukoliko ste student osnovnih, master ili doktorskih studija Univerziteta u Nišu i volite da pišete, pozivamo Vas da učestvujete na konkursu "Studentsko pero" koji raspisuju Studentski kulturni centar Niš i Akademski list Presing.

Na književnom konkursu mozete učestvovati sa najviše 3 pesme ili priče (maksimalne dužine 10 hiljada karaktera). Od pristiglih radova stručni žiri će iz obe kategorije izabrati tri najbolja.

Najbolje očekuju i novčane nagrade:

- za dva prva mesta po 15.000 dinara
- za dva druga mesta po 10.000 dinara
- za dva treća mesta po 5.000 dinara

Svoje pesme i priče možete slati na mejl adresu:

studentskopero@skc-nis.com,

sa naznakom "**za književni konkurs Studentsko pero**"

Rok za slanje 31. januar 2023. godine, a za sve dodatne informacije možete nam se obratiti na telefon 018/523364.

Srećno!

PRESSING

SKCNiš

Razgovarala: Petra Nešić

Intervju: Maja Mitić, umetnička direktorka i selektorka na Internacionalnom Nišvil džez pozorišnom festivalu

Nišvil džez teatar: gde gori i za čim gorimo

Već duži niz godina Nišvil svojim posetiocima pored glavnog nudi raznovrstan program - od filmskog, književnog, preko stripa i performansa. Nišvil džez teatar je ceo festival u okviru festivala, tokom kog se na ulicama Niša mogu sresti trupe iz različitih delova sveta. Uz njihove komade može se namerno ili slučajno zastati, dok vas uvlače u svoj svet - nekad samo energetski, a nekad i fizički. Klinci iz publike su, recimo, sa oduševljenjem razvlačili lepljive trake na kraju francuske predstave „Scoooootch“.

„Balkan Bordelo“ proglašen je najboljom predstavom, za najbolju muziku nagradu je dobila predstava „Crnila Remiks“, a za veštu upotrebu muzike pohvala je pripala komadu „Scoooootch“. Članove žirija činili su Džoslin Puk, Nataša Gvozdenović i Igor Burić, i oni su ova ostvarenja izdvojili od osam predstava takmičarskog dela programa.

Pitanje je da li bismo imali privilegiju da ugostimo svetska imena pozorišno-filmske scene - da iza ovog velikog projekta od 2017. godine nije stala Maja Mitić, rođena Nišljuka, glumica i rediteljka, umetnička direktorka i selektorka Internacionalnog Nišvil džez teatarskog festivala. Poslednjeg nedeljnog prepodneva ovog Nišvila, Maja je odvojila vreme da sa mnom, a za naše čitaoce podeli ovoga-dlje utiske, ali i stremljenja za neke iduće edicije festivala.

Po čemu se „Nisville Jazz Theater“ izdvaja od ostalih pozorišnih festivala u našem gradu? Pre svega mislim na Urban fest u organizaciji SKC-a i Teatar na raskršću, u organizaciji Narodnog pozorišta u Nišu.

Nisam nikada bila na Urban festu (volela bih), ali pretpostavljam i načula sam da je to festival mlađih, amaterskih teatara, a festival Teatar na raskršću je regionalni i u zatvorenom prostoru. Eto već razlike. Internacionalni Nišvil džez teatarski festival je festival u čijoj su selekciji isključivo profesionalni teatri. Sve predstave se igraju na otvorenim prostorima grada Niša i zato što mu je osnivač muzički festival, oslanja se na Internacionalni Nišvil džez festival – mora, zadatost je da se u predstavama koristi muzika (u bilo kom obliku, preferiramo da su i muzičari na sceni, ali selektujem i predstave koje koriste muziku kao zvučnu podlogu i koriste je kao važan dramaturški faktor). Uvek postoje izuzeci, u smislu da predstave nisu rađene za otvoreni prostor, ali da su umetnici, posebno reditelji spremni da predstavu prilagode za igranje na otvorenom. Internacionali je i selektira predstave iz regionala i zemlje, ali i iz SAD-a, Italije, Norveške, Egipta, Švajcarske, Kine, Brazilita itd.

Ima li razlike u pozorišnom bontonu kada se gledaju predstave na otvorenom i u zatvorenom prostoru?

Ne bi trebalo da bude. Kada na ulici, trgu nastupa ulični svirač ili pantomimičar negde u svetu, da ne govorim kada se igra predstava, uvek je tu pažnja i tišina, ne samo gledalaca no i onih koji slučajno prolaze u blizini. U Nišu je malo drugačije što se tiče prolaznika i šetača, pogotovo u blizini amfiteatra kod Nišave ili scene koju ja zovem „Scena Šaban Barajamović“ (zbog statue ovog velikog muzičara koji je tu smešten). To bi

moglo da se reši tako što bismo amfiteatar ogradili (ali nije to poenta, zar ne?), ako bismo ogradili onda bismo mogli da naplaćujemo karte, možda je i to rešenje... Ali za Nišvil džez teatar se ne naplaćuju karte jer Niš je, barem do ove godine (ove godine je dosta isekao budžet), davao značajna sredstva za ovaj festival, i to je bio deo kulturne politike festivala – da ne naplaćujemo karte ne samo za teatrski deo festivala, već i za mnoge druge džez programe. Edukacija je važna, zar ne? Kupuju se karte samo za Main stage, sve ostalo – Open stage, Welcome stage, izložbe, filmovi, sve je to besplatno za građane Niša i posetioce kojih po proceni analitičara za ceo period festivala i sve programe ima oko 250.000. Sigurna sam da bar 100.000 posetilaca prati samo ovaj besplatni program.

Kakvu publiku iziskuju predstave na Nišvil džez teatru?

E, ja u to ne verujem, Petra, uopšte. Ne postoji to. Klasična predstava se više igra i o njoj se više piše, ali i savremeni teatar postoji više od jednog veka, kad je Merholjd u Rusiji krenuo da se bavi i fizičko-laboratorijskim teatrom. Ili predstava „prebací“ ili „ne prebací“... Može da bude klasična i iz Pariza i da „ne prebací“ ili (bez uvrede) iz nekog malog teatra iz Srbije pa da „prebací“. Mislim da ne treba potcenjivati publiku nigde i nikada. U Nišu je ista publika kao u Londonu. To se vidi po pažnji kako se predstava prati.

Savremeni teatar samo možda ne koristi linearu priču, ali to ne znači da ti ne razumeš o čemu se radi. Pa svi imamo iskustvo sna, zar ne, a tu se dešavaju te skokovite dramaturgije, ali su jednako intenzivne i dojmljive kao i kad je san (retko) samo i isključivo u linearnoj priči.

Slično je i kao što muziku ili slikarstvo ne razumemo uvek

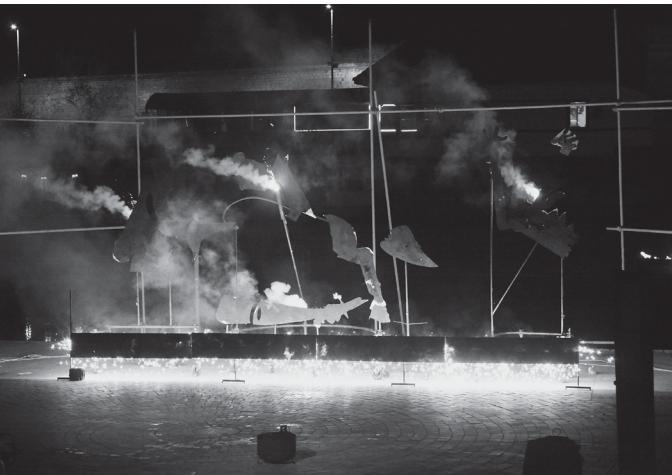

intelektualno. I ne moramo! Ko razume Mocarta intelektualno? Ili savremeno slikarstvo? Ili te „uhvati” ili ne! Tako isto i za savremeni teatar treba biti otvoren i dozvoliti sebi da svim čulima doživimo datu predstavu.

Festival takođe uključuje „radioničarski“ deo. Šta su podrazumevale radionice ove godine i da li su se na neki način lokalni umetnici uključili?

Kad me je Ivan Blagojević početkom 2017. zvao, i kad smo radili prvi teatarski festival iste godine, razmišljala sam šta je to najsuštinske i najautentičnije što ja mogu da dam, pa da tako i festival ima svoju specifičnost i različitost od drugih. Kako sam dugo bila (četvrt veka – 25 godina, e!) u jednoj trupi koja neguje laboratorijski rad – DAH teatru, koji je 1991. početkom građanskog rata kod nas stasavao, upoznavala sam

kolege različitih nacija, treninga, nasleđa. Shvatila sam da ja mogu da dam to iskustvo i te kontakte, da na Nišvili možemo da imamo sve te pozorišne tradicije koje čine današnji teatar.

Prve godine festival je otvorio teatar En Vol sa Sardinije. Oni su imali predstavu Gerniku, ali su došli pet dana ranije, radili su radionicu sa umetnicima iz Niša, bilo je tu i muzičara i glumaca. Ti umetnici su bili uokporirani u italijansku predstavu i tako, zajedno su igrali umetnici iz Niša i sa Sardinije. Par godina kasnije isto smo ponovili sa norvežanskim trupom Grenland Friteatr.

Ne verujem u festivale gde ljudi dođu, odigraju i odu. Ja iskreno suštinski želim da se nešto na lokalu u pozorišnom životu promeni, ostane. Da „posejemo“ neko seme, da se i u Nišu rodi neki savremeni teatar, neka plesna trupa, da se napravi suštinska razmena tokom festivala, da se ljudi inspirišu.

Šta su ti bili generalno najveći izazovi u ovogodišnjoj organizaciji festivala?

Sve smo rešili. Ja sam rođena u Nišu, išla sam u zabavište u Voždovoj, u osnovnu Dositej Obradović, u Sremac u gimnaziju... Onda ovde nije bilo fakulteta umetnosti, pa sam u Novom Sadu na Akademiji za umetnost studirala. Dakle, znam ljudе, suštinski razumem mentalitet!

Ali ne mogu da shvatim, da imamo u Nišu zaista svetski bend – Nišvil, a da je toliko jedan opušten odnos prema tome.

Umesto da se svake godine standard diže, organizatori Nišvila se i dalje, posle 27 godina trajanja, bave stvarima o kojima je neverovatno i da se treba pričati, a ne baviti njima. Recimo parkiranje kola i kamiona, kombija gostiju. Dozvole

za parkiranje smo imali već od 4. avgusta, a 6. avgusta nam je služba Parking servisa pokupila jedno vozilo... I da, morali smo da platimo kaznu! Tu je program koji se plaća budžetom Republike Srbije i Grada Niša, dozvola za to je postojala... No, eto, ipak... Verovatno komunikacija raznih institucija u gradu ne radi dobro ili opstruira festival, ne znam. Ono što je za analizu je kako ovu vlast u gradu ne zanima PDV posetilaca. Od 250.000 posetilaca veliki broj je van Niša, dakle oni negde spavaju i negde jedu, je l? Na sve što oni potroše, ide neki procenat PDV-a. Taj PDV se vraća Gradu Nišu i budžetu Republike Srbije. I onda ja se pitam: o čemu se ovde radi?

Ja ne znam kako ljudi, koji su tu partijski, objasne to našem predsedniku ili već ko se time bavi. Na kraju pričamo o novcu, zar ne?

Ovogodišnji moto festivala je „Čežnja za utopijom“. Šta misliš sada, nakon završenog festivala, da li je čežnja za utopijom veća?

Ne znam da li je veća. Utopija je mesto (geografsko/intimno/željeno) koje ne postoji. Da li ćemo da se borimo s tim da nemamo struju zimus? Da li će da nam kažu opet „nemojte da izlazite na ulice, vazduh je zagađen“? Za nas, ljudi 21. veka, danas je postala utopija ono što bi trebalo da bude normalnost, ono što bi trebalo da se podrazumeva... Da li ćemo da dñemo dobar vazduh? Da li ćemo da još više sećemo drveće i betoniramo gradske trgrove, da li ćemo da imamo grejanje? Struju? Da se suočimo sa krizom 90-ih? Opet? Koje generacije mi sada negujemo i da li razmišljamo šta će biti za deset ili dvadeset godina? Šta mi radimo sad i šta će za nama ostati? Ja mislim da ćemo još dugo čeznuti za utopijom.

I za kraj, o čemu maštaš vezano za naredni festival?

Mora da mi se slegne ovo hodanje od 20 km dnevno levo-desno po Nišu. Videću... Videćemo šta će umetnici ponuditi.

Znaš kako, ja gledam predstave tokom godine i živim svoj život, radim nove predstave, igram stare, sad u zadnje vreme dosta radim i scenski pokret i koreografije sa drugim rediteljima, režiram, držim radionice, putujem pa gledam predstave i u Srbiji i van nje... I onda mi se tema festivala nekako uvek nametne. I prosto umetnici su kao neki glasnici, kao neki anđeli koji kažu šta će da dođe, gde gori i šta je ono za čim gorimo. Nikada unapred ne biram temu festivala – ona sama, po onome što se tokom godine uradi, dodje do mene.

Samo sanjam... Za Internacionalni Nišvil džez teatarski festival da imamo barem jedan baletski pod, da nam ne iskaču osigurači, i da, ako imamo neke dozvole za nešto, one i važe. Eto, na tehničkom nivou sanjam, a dobrog teatra će uvek biti. Pozorište postoji više od dve hiljade godina (a i više – od rituala, zar ne?), mnogo veće krize ga nisu uništile, pa neće ni ove sad.

Studenti roditelji (2)

Puno odricanja i mnogo ljubavi

Period studiranja donosi mnogo novih iskustava i izazova. Pored uobičajenog učenja i odlazaka na kafu sa kolegama, jedna nedovoljno prepoznata grupa studenata istovremeno se suočava sa dodatnim izazovom – roditeljstvom.

Javnost malo zna o onima koji se odluče da se ostvare u ulozi roditelja dok studiraju. Ova tema dobila je malo pažnje tek u proteklih nekoliko godina. Da li studenti koji dobiju dete uvek oduštaju od fakulteta? Kako izgleda spremati ispite dok beba plače? Kako se profesori i institucije ophode prema studentima-roditeljima? Postoje li neke zakonske olakšice za njih? Kako ove studente vide njihove kolege? Na ova i brojna druga pitanja „Pressing“ će pokušati da pronađe odgovore u seriji članaka koji će izlaziti u nekoliko narednih brojeva.

U tekstu ćete sazнати kako izgleda iskustvo U tekstu ćete sazнати kako izgleda iskustvo studentkinja koje su se pre ili u toku samih studija odlučile da uđu u svet roditeljstva.

Često čujemo da je studentski život težak. Učenje noću, slabija ishrana za one koji se presele u drugi grad, nekad i celodnevno praćenje predavanja i vežbi nakon čega jedino što možete uraditi je da legnete i spavate. Ali šta je sa onima koji tokom studija postanu roditelji, pa uz sve ovo moraju da usklade i bebin ritam, odnosno da okolnosti prilagode detetu?

Bilo planirano ili neplanirano, briga o detetu i studiranje u isto vreme zahtevaju dosta odricanja. Beba postaje prioritet, tražeći pažnju, negu i ponajviše vremena koje roditelji, ujedno i studenti, odvajaju upravo od škole. Ipak, biti roditelj i student, po rečima naših sagovornika nije nemoguće, a često zna imati i svojih prednosti. Kako nam jedna mama otkriva, kada ste roditelj, vaša skripta mogu biti ukrašena najrazličitijim bojama, stikerima i sličnim ukrasima.

Uzbuđenje, strah, sreća – korak koji nije lako napraviti

Postati roditelj za vreme studija nije odluka koja se lako donosi. Vrlo često se može čuti pitanje „Hoćeš li napustiti studije?“ ili preporuka „Bolje prvo završi fakultet, pa onda čuvaj dete.“ Marijana Vitas Lojpur za roditeljstvo se odlučila iako je u tom trenutku uveliko bila zaposlena. Kako kaže, o napuštanju fakulteta nije razmišljala nikad, jer joj je ostalo samo da završi master rad.

„Partner i ja smo shvatili da želimo da osnujemo porodicu, a sve ostalo više nije bilo prioritet. S obzirom na to da radimo u istoj firmi i dobro poznajemo dinamiku posla, kroz razgovor smo i došli do zaključka da je sada pravi trenutak“, kaže Marijana. Ističe da se kao roditelj usavršila u obavljanju više stvari istovremeno, što joj je dosta pomoglo u životu, a posebno na fakultetu.

Korak ka roditeljstvu zahteva puno odricanja, ali i podršku partnera. Stoga i ne čudi što nisu retki sluča-

„To je trenutak koji će zauvek pamtit! Uzbudjenje, strah, sreća - možda čak i tim redosledom”, Marijana

jevi da su oba roditelja studenti. Apsolvent na Filozofskom fakultetu Lola Cvetković kaže da trenutak kada shvatiš da želiš bebu i ostvariš se u najvažnijoj ulozi na svetu, dolazi kada pored sebe imaš osobu koja te voli i jednako se raduje roditeljstvu kao i ti. Majka je postala na završnoj godini studija, dok je njen partner uveliko pripremao diplomski rad. I pored svih izazova, o odustajanju nije razmišljala.

„Kako sam Novinarstvo upisala sa 24. godine, generacija 2014/15, opcija odustajanja nije postojala. Nastavila sam studije, ali nisam uspevala u toku trudnoće da učim i redovno polažem ispite. Na prvi mah sam se osećala uplašeno. Želela sam da se trudnoća desi bez obzira na materijalnu situaciju, studentski status, podstanarstvo i još mnogo izazova koji su nam bili na putu”, rekla je Lola.

Svako ko se nađe u situaciji da studira i brine o detetu u isto vreme, mora da se odrekne mnogo toga. To se često ogleda i kroz svakodnevne životne navike.

„Meni je najteže da se pokrenem i učim uveče, a ustala sam veoma rano. Ponekad uspem u toj misiji, a ponekad ne. Najlepše je gledati kako dete raste, kako postiže svoje lične uspehe i kako izgovara svoje prve

reči”, poručuje Lola Cvetković, apsolvent na Filozofskom fakultetu.

Naglašava da je sindrom mamećeg mozga (mommy brain) kao i nedostatak fokusa i koncentracije nešto sa čim se dugo bori.

Onlajn nastava došla je neočekivano i zadržala se, u zavisnosti od fakulteta do fakulteta, još godinu do dve po izbijanju pandemije. Iako je studentima uskratila mogućnost međusobnog upoznavanja i direktnе interakcije sa profesorima, pojedinim je znatno uštedela na vremenu omogućavajući im da nastavu prate od kuće. A studentkinjama koje imaju decu, svaka ušteda vremena je dobrodošla. Sa ovim je saglasna i Đorđina Čupić, naglasivši da je to vreme najviše iskoristila za odmor.

„Ja sam se porodila pred kraj zimskog semestra. Tako da mi je jako značilo što je sve bilo onlajn, jer mi je i ovako, bilo jako teško da ustanem i odmorim kako treba, nakon buđenja na svaka tri sata”, kazala nam je Đorđina koja je postala majka na prvoj godini studija istorije.

Odstajanje nije opcija, ali potrebno je razumevanje profesora

Uskladići bebin ritam sa dinamikom predavanja i vežbi na fakultetu može biti i te kako izazovno, a često zna doći i do nepredviđenih okolnosti, pa se neko predavanje mora propustiti, a dešava se da dođe do odustajanja. Kada se mame odluče da ostanu na fakultetu, onda dođe do pauze u praćenju predavanja, učenja i polaganju ispita. Takav slučaj je i sa Marijanom, koja je, osim bebe i fakulteta, imala i obaveze oko posla. Iako je radila još tokom prve godine studiranja, sa stalnim zaposlenjem u firmi Awards International posao postaje glavni od niza faktora koji su uticali na njenu pauzu u studiranju.

„Čovek bi rekao da će vremenom postati lakše, ali kako sam počela da gradim karijeru u firmi u kojoj radim poslednje tri godine, studije su mi bile u sve manjem fokusu. Ubrzo sam ostala trudna, a onda sam postala i mama. Probala sam nekoliko puta u tih par godina da sednem i samo počнем da pišem master rad, da probam da nastavim kasnije, međutim, nije bilo mnogo vremena na raspolaganju da se skoncentrišem i posvetim samo tome. Svi koji su roditelji, razumeju tačno o čemu pričam”, zaključila je Marijana, ipak naglasivši da nikada zvanično nije razmišljala o odustajanju sa fakulteta.

Preporuka Vlade Srbije upućena je prošle godine, a odnosi se na tretman studenata-roditelja u vidu nevaženja ispitnih rokova. „Sve se svelo na preporuku, a ne na obavezu”, kazala je predsednica udruženja „Mame su zakon” Tatjana Macura. Na naše pitanje da li udruženje ima saznanja o nekom vidu diskriminacije sa kojim su se susrele studentkinje, odgovor je da se studentkinje uglavnom javljaju sa pozitivnim iskustvom i da su nailazile na veći nivo razumevanja od strane profesora i uprave fakulteta.

„Profesori mi maksimalno izlaze u susret, mada meni nekad bude žao što ne mogu sav potencijal da ispoljam od količine umora i nenaspanosti. Ali, stvarno, veliko im hvala”, konstatiše Đordina Čupić koja je postala majka na prvoj godini studija Istorije. Međutim, iako se podrška studentkinjama koje su postale mame povećava, kada na svet dođe dete njegove potrebe postaju prioritet, pa ponekad mame ne mogu da se daju svoj maksimum u studiranju. Đordina ističe da je jedna od mana roditeljstva i studiranja ta što ne možeš pokazati svoj puni potencijal i kvalitet jer je dete prioritet.

„Razlika u rezultatima se primeti. I to nije mala razlika. Ali, dobro. Imati prosek 8.00 u prvoj godini, nije loše. Mada mi u jednu ruku teško pada ta činjenica, s obzirom da sam upisala nešto što jako volim”, naglašava Đordina i dodaje da joj oduzima najviše vremena i energije.

U narednom broju moći ćete da pročitate koliko društveni život studenta roditelja trpi, ko im je bio najveća podrška i šta poručuju budućim mamama koje odluče da postanu majke i studiraju.

„Uz podršku partnera i kompromise svako druženje je moguće organizovati. A nakon žurke sa decom, ni jedna žurka u gradu više nije tako zanimljiva”, Lola

Preporuka Vlade Srbije upućena je prošle godine, a odnosi se na tretman studenata-roditelja u vidu nevaženja ispitnih rokova. „Sve se svelo na preporuku, a ne na obavezu”, kazala je predsednica udruženja „Mame su zakon” Tatjana Macura.

Autori: Jovana Kovačević, Jovan Živković, redakcija

Sa bebom kroz studije – priče Milice i Katarine

Ulazak u roditeljske cipele jedan je od većih, ako ne i najvećih prekretnica u životu. To je korak na koji se neki upuštaju po završetku školovanja, neki, što je sada čest slučaj, dosta kasnije, dok se veliki broj njih nađe na sredini. Ipak, postoje oni koji odluče da se ostvare kao roditelji još tokom školovanja – pri kraju srednje škole ili na fakultetu. Kako studiranje samo po sebi zahteva dosta odricanja (vremensko, psihičko, finansijsko...), ova odluka dodatno dobija na težini. Biti roditelj, a ujedno i student, uopšte nije lako, ali nije ni nemoguće! Katarina Ivanović je postala majka u četvrtoj godini srednje škole. Zbog obaveza oko deteta (devojčice Andele (15)) bila je prinuđena da pauzira jednu godinu, da bi potom upisala Srbistiku na Filozofskom fakultetu. Kada je bila na masteru, rodila je i drugu čerku Anu (7). Njen suprug takođe je bio student u njihovim ranim godinama roditeljstva, dok danas ima svoj fitnes studio, a Katarina drži privatne časove srpskog jezika. Milica Radenković je pak postala majka na trećoj godini studija, što je nije sprečilo da četvrtu godinu upiše u roku. Njena čerka Mina ima nešto više od godinu dana. Milica studira Komunikologiju i odnose sa javnošću, takođe na Filozofskom fakultetu, a planira i da diplomira u narednim mesecima. Njih dve odgovarale su na to kako su se osećale kada su saznale da će postati majke, koliko je bilo zahtevno uskladiti obaveze oko deteta sa obavezama na fakultetu i koliko odricanja je njihova odluka iziskivala. Osim toga što su podelile svoja iskustva, iskoristile su ovu priliku da upute bitne savete mladim majkama ili devojkama koje se odlučuju za ovaj korak.

Kako si se osećala kada si saznala da si trudna? Kako je reagovala okolina?

Katarina: Bio je šok, razmišljala sam o tome kako će sad da idem u školu. Imali smo ogromnu podršku roditelja, i sa suprugove i sa moje strane. A što se tiče kolega, svi su stvarno bili divni. Pitali bi mene i koleginicu, koja takođe ima dete, kako uspevamo da ostanemo nasmejane i da se šalimo sa svima, da idemo na sva predavanja. Drugi su uzimali sveske od nas da prepisuju i da se preko nas informišu kad je ispit i ko šta traži. Divni su bili.

Milica: Bila sam srećna, kao i svi oko mene. Svi su mi prognozirali da sam završila sa predavanjima i diplomiranjem, ali ja sam verovala da mogu sve to. Pokušavam da vratim film sad, da se setim, ali uglavnom su svi bili srećni zbog

mene. Svi su bili uzbudjeni što će biti mama. Ipak, pokazivali su i određenu dozu neverice. Mnogo sam se brzo vratila na pretrudničku težinu i i dalje im izgledam mlado, i niko mi ne veruje da sam mama kad me vide bez deteta. Stalno čujem komentar: „Bože, Mica je mama!“ Dakle, okolina je to prihvatile uglavnom lepo, ali sa dozom neverice.

Kakva je bila reakcija profesora na tvoju situaciju? Da li je postojala podrška i razumevanje sa njihove strane?

Katarina: Nisam imala neke povlastice u smislu da me puste jer sam trudna, a nisam to ni tražila. Znali su jedna profesorka i jedan profesor, ali ni koleginica, koja takođe ima dete, ni ja nismo imale njihovu podršku. Profesorka Staro-

slovenskog jezika je znala da imamo čerke i jednom prilikom je rekla: „Oni koji su udati ili koji imaju decu mogu slobodno da prekinu sa studiranjem i da odu na neku trafiku da se tamo zaposle.“ Ona nas je otpisala odmah, pritom Ivana (ta koleginica) i ja uopšte nismo bile loši studenti, imale smo prosek iznad 8, trudile smo se, na masteru smo imale i viši prosek. Još jedan profesor je znao. Ja sam odgovarala, i nisam skinula prsten, i onda je mene ispitivao o tome kad sam stigla da se udam, čime se bavi moj muž, koliko imam godina, da li je primereno mojim godinama da se udam... Rekao mi je da odustanem od ispita i da će me pitati u sledećem roku za višu ocenu. Meni je uvek bilo bitno da očistim godinu u junu kako bismo posle suprug i ja mogli da se posvetimo detetu, tako da nisam želela da odustanem i dobila sam šesticu. Na kraju je rekao da, da sam odustala, nikad me kasnije ne bi pustio, jer on „udate gospođe ne pita“.

Sa druge strane, nastavnik fizičkog u srednjoj školi je bio predivan prema meni. Imali smo fizičko zajedno sa odeljenjem u kome su bili učenici koji su bili divlji sa loptom. Rekla sam profesoru da sam trudna i on je mene sklonio, ali nije ništa otkrivaо dok ja zvanično nisam rekla društvu iz odeljenja da sam trudna, već mi je davaо da pišem nešto. Kad god bih isla kod njega, uvek mi je stavljao činiju sa voćem, govorio mi da moram da jedem. Ja zapravo nisam ništa pisala, samo me je slao da jedem voće i sklanjao me od tih ljudi. Uvek ћu pamtitи kako je bio divan.

Milica: Kad sam bila trudna, svi su mi izlazili u susret, u smislu da odgovaram prva da ne bi stresirali trudnicu da ostaje duže. Nisam ja izašla kao da dibidus ništa ne znam, ali opet gledaju sa dozom neke milodruštvenosti kad vide trudnicu ili kad pomenem da sam mama, što izbegavam da ne bi bilo da tražim neku caku za prolazak. Ali od kada sam se porodila i od kada imam bebu, pogotovo sad kad je veća, i ne pominjem da imam dete. Nije vezano za ispit, pa nemam razloga da pominjem. Ali kad se baš

Mene je oduševilo to što se konačno neko interesuje za ovu temu, jer puno znači ta podrška.

Još jedan profesor je znao. Ja sam odgovarala, i nisam skinula prsten, i onda je mene ispitivao o tome kad sam stigla da se udam, čime se bavi moj muž, koliko imam godina, da li je primereno mojim godinama da se udam... Rekao mi je da odustanem od ispita i da će me pitati u sledećem roku za višu ocenu. Meni je uvek bilo bitno da očistim godinu u junu kako bismo posle suprug i ja mogli da se posvetimo detetu, tako da nisam želela da odustanem i dobila sam šesticu. Na kraju je rekao da, da sam odustala, nikad me kasnije ne bi pustio, jer on „udate gospođe ne pita“.

žurim, recimo da se vratim kući što pre zbog nje, uvek mi izađu u susret.

Kakve su razlike u tretmanu mlade mame na fakultetu i u srednjoj školi? Da li je tada bilo pogleda i komentara od strane profesora, drugih đaka, roditelja?

Katarina: Jeste, tada je bilo. Tad je bilo baš teško. Sećam se majke jedne drugarice sa kojom sam se družila. Ja sam bila trudna i bila sam u hodniku kod nje i ona je rekla čerki: „Nemoj tamo da ideš sa Kaćom, nemoj da se družiš sa njom, trudna je“ Ona nije videla da stojim u hodniku i bilo je baš neprijatno. Ja sam iz Kruševca, to je manja sredina i naravno tu su stereotipi pristuni; govorili su da sam mlada. Što se tiče društva, niko meni nije ništa konkretno rekao, ali primećivalo se drugačije ponašanje, primećivali su se pogledi. Od nekoliko drugarica sam imala podršku, pitale bi me da li mi treba nešto. U srednjoj je bilo tih predrasuda, a na fakultetu ne.

Koliko je teško žonglirati sa obavezama oko bebe i oko fakulteta i kako je izgledala tvoja organizacija?

Katarina: Organizacija je bila baš teška, ali smo nekako uspeli. Olakšavajuća okolnost za mene je bilo to što sam imala koleginicu koja isto ima dete. Jedna drugoj smo bile najveća podrška, znale smo u kakvoj situaciji je ona druga, kako se oseća, znale smo da spremi ručak dok knjiga stoji pored. Bog nas je spojio, bile smo podrška jedna drugoj, zajedno smo išle na vežbe i predavanja, nismo uopšte izostajale. Mi nismo pričale profesorima da imamo čerke. Nikad nismo rekle da preskačemo predavanje zbog deteta, niti koristile bolest deteta kao izgovor. Uvek smo išle i nikad nismo pričale, ne zato što nas je bilo sramota, nego da ne bi ljudi rekli da koristimo decu kao olakšicu na ispitima.

Milica: Teško je mala reč. U prvom periodu,

prvih deset meseci, bila sam non-stop sama, danju, noću, a ona je mnogo zahtevno dete. Budim se i dan-danas, evo trinaesti mesec kako ne spajam nijednu noć. Dva i po sata spava, pa se budi, pa je ja uspavljujem, pa tako sve ispočetka, od 9 uveče do 8 ujutru smo na tom režimu, i onda ujutru možeš da zamisliš u kakvom sam stanju i kako izgledam i koliko imam energije za sve. Mnogo je teško, mnogo je teško sve. Ne postoji majka koja ima takvo dete, završava faks ili radi, a da nema pomoć sa strane. Ja, hvala Bogu, sve to postižem, jer eto i sad imam pomoć – da mi je neko pričuva na pola sata, da mogu nešto da završim.

Sem nedostatka sna i više obaveza, šta je najveća razlika u studiranju pre i posle deteta?

Milica: To je dobro pitanje. Studiranje sad i u odnosu na ono pre deteta je to što kad sedneš da učiš, nema više praznog hoda. Nema onog – da pročitam jedan pasus, pa da pogledam malo u telefon, ili da pogledam malo kroz prozor, ili da popijem vodu. Sad mnogo kvalitetnije učim, jer gledam da mi kvalitetnije prođe vreme uz knjigu, s obzirom na to da imam još hiljadu drugih obaveza i ko zna kad

Kad sam bila trudna, svi su mi izlazili u susret, u smislu da odgovaram prva da ne bi stresirali trudnicu da ostaje duže. Nisam ja izašla kao da dibilis ništa ne znam, ali opet gledaju sa dozom neke milodušnosti kad vide trudnicu ili kad pomenem da sam mama, što izbegavam da ne bi bilo da tražim neku caku za prolazak. Ali od kada sam se porodila i od kada imam bebu, pogotovo sad kad je veća, i ne pominjem da imam dete. Nije vezano za ispit, pa nemam razloga da pominjem.

ću sledeći put da sednem da učim. Tako da mnogo se brže i efikasnije uči u odnosu na pre. Nemaš više luksuz da se opustiš, da počneš noću u 3, pa da učiš do 5, nema toga. Na neki način je dete dobro uticalo na moje studije.

Nije što se tiče predavanja, ali kad pričamo o ispitima i o učenju za ispite, onda je dobro uticalo. Ali kad pričamo o predavanjima, bez obzira na to što su bila onlajn, još kad je majka sama, ne postoji način da to može da ispratiš. Čak nije bilo načina ni da uključim telefon, pa da kao slušam, čisto da bih imala poen za aktivnost. Nije bilo mogućnosti, jer ne znam где sam ja, a kamoli kad je predavanje. Sećam se jednom sam držala neku prezentaciju, i ona se usred prezentacije ukakila. Bila sam sama i onda sam čitala prezentaciju i presvlačila dete istovremeno.

Koje su prednosti, a koje mane dobijanja deteta u tim ranim godinama?

Katarina: Dobra stvar kad si mlad roditelj je i to da više razumeš dete, da pričaš bliže sa njim, da imate bolji odnos; bliži ste, imaći više razumevanja, jer si mlađi. Mane su to što društveni život trpi, što prerano uđeš u svet odraslih, izlaska ti zameni menjanje pelena, dečje bolesti... Ali da me pitaš ponovo da li bih kroz sve isto prošla – da, svakako. Ne kajem se, lepo mi je i srećna sam što imam Anđelu.

Milica: Prednosti su to što možeš da štrikliraš tu stavku i da kažeš – dobro, tu sam se ostvarila. Prednosti su to što se fizički mnogo brže vraćaš na ono otpre, fizički lakše izdržavaš nego majke koje su starije, noću je lakše buđenje i slično, imaći više energije i više kreativnosti za igru sa detetom. Najveća mana je to što, kad si mlađa i porodiš se u mlađim godinama, ne stigneš sve što si htela u životu, ne stigneš da se ostvariš poslovno, ne stigneš da propuštuješ, da se malo umoriš od jurcanja. Meni se jurca mnogo, ali nemam više energije za to, a volela bih. I to što bih opuštenije isla kroz fakultet da nema deteta. Takođe i manjak socijalnih kontakata u odnosu na pre.

Koliko su se karijerni planovi promenili nakon što si dobila dete u odnosu na ono što si pre toga želela?

Katarina: Profesor sam htela da budem od druge godine srednje škole. Ja sam upisala Ekonomsku školu, ali se nikad nisam snašla u ekonomiji, nikad je nisam volela. Profesorka srpskog nam je bila fantastična i to me je uvek vuklo – srpski, engleski, jezici su mi išli dobro. U drugoj godini je jedna profesorka pitala da li neko želi da drži čas umesto nje i ja sam se javila. Sećam se koliko sam uživala u tome i tada sam rešila da ću biti profesor srpskog. Planirala sam da upišem studije u Novom Sadu. Međutim, posle zbog finansija i zbog deteta upisali smo suprug i ja studije u Nišu. On je upisao godinu dana pre mene, oboje smo bili na budžetu. Sve mi se sviđalo na studijama i ponovo bih iste upisala, bez obzira na to što nema toliko posla.

Milica: Sad idem više za onim što će da mi doneše dobit, zbog nje, a pre sam išla za onim što može da me ispuni, ali sad je to malo u drugom planu. Upisala bih master, možda vezan za moj smer, komunikologiju, ili nešto drugo, recimo da upišem Višu medicinsku školu pošto sam medicinska sestra po struci. Hoću još nešto, jer ne vidim sebe sa svojim fakultetom u budućnosti, jer to zahteva mnogo prakse, treba da te ima svuda, trebaju ti kontakti, a ja tog vremena nemam. Ako ne upišem master, onda bih išla na neko drugo doškolovanje, u smislu nekog kursa, nekog jezika, ili nešto slično. Neko funkcionalno znanje, nešto što može odmah da se primeni, a ne nešto za šta moram da idem stepenik po stepenik, pošto nemam više vremena za gubljenje – ipak imam dete, moram da imam sopstvene prihode.

Da li ste u odgajanju deteta u finansijama i drugim stvarima bili sami ili su vam pomagali roditelji?

Katarina: Muž i ja smo primali studentske kredite i od toga smo svake godine išli na more sa Anđelom. Uvek smo stavljali taj novac sa strane za letovanje sa decom. Nismo radili, i mislim da, da smo radili, ne bismo završili sve u roku, jer to odvuce na neku drugu stranu i tako je mnogo teže. Tad te povuče novac i razmišljaš o tome, a studiranje bude teže izvodljivo. Anđelu su čuvali njegovi roditelji ovde u Kruševcu. Mi smo dolazili u Niš ponedeljkom ujutru, a vraćali smo se u Kruševac četvrtkom ili petkom. I dan-danas imamo podršku i to je mnogo bitno. Bez podrške ne znam kako bismo uspeli. Sigurno bismo se nekako snašli, ali verovatno teže. Tako da ta podrška mnogo znači.

Milica: Dok sam živela u Nišu sa mužem (sad sam u procesu razvoda), pred ispit bi došao neko, obično majka, na dva-tri dana, da bih ja baš mogla da zagrejem stolicu. Sećam se kad je trebalo da hvatam budžet za četvrtu godinu, tad su dolazili. Posle toga je krenula četvrta godina, kada je moje dete skroz prestalo da spava noću, i čak i da je došao neko da mi pomogne, ja nisam bila u stanju da učim, jer spavaš tri sata, i to ne u kontinuitetu nego nevezano tri sata noću, i treba da sedneš da učiš. Koliko god su naša skripta mala, nemoguće je. Onda sam se preselila ovde i kad treba nešto da završim, majka pomaže ili neka druga ženska osoba.

Република Србија
Министарство културе
и информисања

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

Piše: Aleksandra Stošić

Moralna panika

Termin moralna panika prvi je primenio Stenli Koen a odnosi se na određeni društveni događaj ili stanje, kao i nove karakteristične grupe ili pojedinci, koji ubrzo bivaju označeni kao pretnja društvenim vrednostima i interesima. Masovni mediji njihovu pojavu odmah predstavljaju na stilizovan i stereotipan način, a razni urednici, vlasnici medijских kuća, sveštenici, političari i ostali desničarski orijentisani ljudi uspostavljaju moralne zabrane. Razni društveno priznati stručnjaci u svojim gostovanjima daju dijagnoze i nude rešenja. Predlažu se i sprovode razni načini rešavanja problema, da bi ubrzo nakon svega toga ovo stanje počelo da se potiskuje i prestalo da postoji, ili bi s druge strane došlo do njegovog pogoršanja i ono bi postalo očiglednije.

Ponekad je predmet moralne panike ono što već dugo postoji ali iznenada dospeva u središte pažnje, a nekad predmet interesovanja postane nešto sasvim novo. Ponekad panika prođe i veoma brzo se zaboravi, ali može da ostane u narodnim predanjima i kolektivnom pamćenju. S druge strane, nekad ima ozbiljnije i dugotrajnije posledice i može da dovede do promene u zakonima i socijalnoj politici ili čak do promene načina na koji društvo sebe shvata.

ELEMENTI

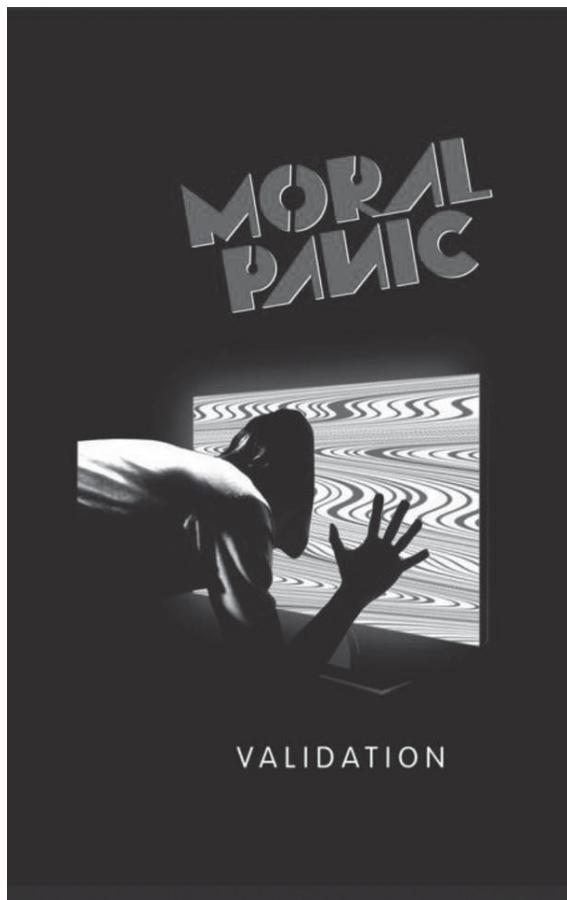
Polazeći od ove definicije moralne panike, Kenet Tompson u svojoj knjizi Moralna panika, navodi sledeće ključne elemente ili etape:

- nešto ili neko definiše se kao pretnja vrednostima ili interesima
- ovu pretnju mediji prikazuju u lako prepoznatljivoj formi
- naglo raste zabrinutost javnosti
- javlja se reakcija vlasti ili onih koji utiču na stvaranje javnog mnjenja
- panika se povlači ili rezultira društvenim promenama.

„Termin moralna panika podrazumeva pretpostavku da je pretnja upućena nečemu što se smatra svetim ili izuzetno važnim za društvo. Razlog što nešto nazivamo moralnom panikom proističe iz potrebe da se istakne da pretnja nije upućena nečemu profanom – poput ekonomskih prihoda ili obrazovnih standarda – već je to pretnja samom društvenom poretku, ili idealizovanoj („ideološkoj“) predstavi jednog njegovog dela.“ (Tompson, 2003: 17).

OSOBINE

Različiti teoretičari navode i različite osobine moralne panike, ali gledano u celini ipak postoji saglasnost oko najma-

nje dve osobine, a to su:

- 1) postojanje visokog stepena zabrinutosti zbog ponašanja određene grupe ili vrste ljudi i 2) postojanje povećanog nivoa neprijateljstva prema onima koji se smatraju pretnjom po određenu grupu.

Sama upotreba termina panika mora da uključi i naglašavanje drugih karakterističnih osobina, na prvom mestu nestalnost i nesrazmernost. Nestalnost znači da se moralna panika javlja iznenada i obično kratko traje i podseća na manje, strahove i druge slične oblike kolektivnog ponašanja. Nivo velike zabrinutosti koji je karakterističan za ovaj oblik moralne panike uglavnom ne može dugo da potraje, čak i u slučajevima kada je sam problem dugotrajan. S druge strane, nesrazmernost predstavlja implicitnu pretpostavku onih koji koriste termin moralna panika da je pretnja mnogo opasnija i značajnija nego što to ističu realistične procene.

Howard Becker, sociolog devijantnog ponašanja, ističe ulogu „moralnih aktivista“ u definisanju devijantnog i kriminalnog ponašanja pojedinaca i društvenih grupa. Mediji vrše pritisak na javnost zahvaljujući delovanju moralnih aktivista ili, kako ih drugačije naziva, moralnih krstaša, koji se na sve načine trude da javno mnjenje animiraju i uključe u određene organizacije i društvene pokrete, zbog stvaranja pritiska na vlast u cilju pojačavanja društvene kontrole i regulacije morala.

Kenet Tompson navodi da moralne panike mogu da se ponavljaju u intervalima i pritom treba uzeti u obzir njihovu osobnost da imaju karakter kolektivnog ponašanja. „Kolektivno ponašanje, prema Gudu, definiše se kao relativno spontano, nepostojano, prolazno, nepredvidljivo, vaninstitucionalno i kratkog veka; izražava se u situacijama kad ne postoje jasne predstave o tome šta treba činiti sa međunstrim kulturom.“ (Tompson, 2003: 23)

Po Gudu i Ben-Jehudi, stepen straha od kriminala manje zavisi od stvarne stope kriminala nego od količine vesti o kriminalu, kao i od načina saopštavanja tih vesti u medijima. Da bi pokrenuli moralnu paniku, mediji sada uopšte više ne moraju da navode elemente diskursa o pretnji moralnim vrednostima jer su oni čvrsto ustanovljeni. Kodirani elementi su povezani u

nizove, tako da je dovoljno pokrenuti samo jedan ili dva da bi došlo do aktivacije ostalih elemenata. Do ove situacije dolazi kada određeni događaj izazove moralnu paniku tako što se uklopi u diskurs koji je već bio ustanovljen. Odgovarajući događaj tada može da iskristališe različite strahove koji se međusobno dovode u vezu i izazivaju paniku.

NAČIN FUNKCIONISANJA

Najbolji primer za stvaranje i funkcionisanje moralne panike i odnosa tabloidskih novina prema činjenicama, može se videti kroz konstruisanje panike u Engleskoj nastale ubistvom dvogodišnjeg Džejmsa Baldžera koju su počinila dvojica dečaka. Dva maloletnika su otela dvogodišnjeg dečaka u tržnom centru i kasnije ga ubila, navodno pod uticajem filma „Dečja igra 3“. Sudija koji je vodio ovaj slučaj, prilikom izricanja kazne maloletnim licima izneo je prepostavku da izloženost nasilnim filmovima može delimično da objasni ovaj strašan zločin. Međutim, mediji su ovu njegovu prepostavku javnosti predstavili kao dokaznu činjenicu i tvrdili da postoji direktna povezanost između ubistva malog Baldžera i video kasete sa filmom koju je iznajmio otac jednog od počinjoca ubistva, iako policija nije mogla da nađe vezu između tog ubistva i filma, a advokat optuženog dečaka citirao izjavu maloletnika da on zapravo nikada nije ni pogledao pomenuti film. Tabloidski mediji su izostavili mišljenje policije jer im nije išlo u prilog, navodeći kako je policija odbila da komentariše tvrdnju o uticaju filma na zločin. Mnogi poslaniči su u britanskom parlamentu vršili pritisak u cilju zabrane opscenih video filmova i nasilja na televiziji povodom slučaja Baldžer.

Ovo nas dovodi do veze između moralne panike i grupa za pritisak koje koriste povišeno osećanje rizika da bi postavile zahtev prema unapred određenom cilju. U ovom konkretном slučaju to je bio zahtev da se uvede cenzura. Predvodnici moralne panike su se pored iskrivljenih izveštaja, selektivno pozivali i na naučna istraživanja podnoseći izveštaj sa pot-

pisima profesora univerziteta u Birmingemu, psihologa, psihijatara, pedijatara, kojim se podržava ova moralna kampanja protiv predstavljanja nasilja na filmu. Ovaj izveštaj su mnogi mediji predstavili kao zaokret u društvenim naukama po pitanju uticaja filmskog nasilja na publiku. Najuticajniji stručnjaci su doveli u direktnu vezu nasilje na filmu i ono koje se dešava u realnom životu. Međutim, nijedan od potpisnika izveštaja nije bio stručnjak za medije. Senzacionalistički izveštaji o povezanosti između filmskog i nasilja u realnom životu, donelo je preuranjene i pogrešne zaključke o vezi između ubistva dečaka i filma "Dečja igra 3". Ovo takmičenje medija u izveštavanju bilo je upotpunjeno tezom o moralnom propadanju nacije koja je celom događaju dala odgovarajući okvir. Nakon još jednog ubistva, ovaj put šesnaestogodišnje devojke, koje je povezano sa pomenutim filmom, mediji su izveštavali o raspadu društva koje je tolerantno prema kriminalu, raspadu porodice i bahatom odnosu prema novcu.

Suština ovih upozoravajućih sadržaja je bila u tome da se društvo mora suprotstaviti ovim tendencijama ukoliko ne želi da propadne u bezakonje i nemoral. U Daily Mail-u, jednom od popularnih engleskih časopisa, pojavio se i sledeći deo teksta: „Postoji na hiljadu dece u ovoj zemlji koja nikada ne viđaju očeve, a majke su im lenštine sumnjivog morala. Ona mogu da rade šta hoće, i kad hoće. Ona duvaju lepak na gradilištima, preturaju po kontejnerima u potrazi za hranom i, do sada, mogla su bez ikakvog ograničenja da gledaju sve najužasnije video filmove. Do šesnaeste godine, oni su već poremećeni i opasni.“

Pojava raznih subkulturnih grupa, modsa, rokera, pankera i skinhedsa, u eri tačerizma, sa svojim pogledom na svet i ideologijom kao i načinom odevanja i svim propratnim elementima, izazivala je pravu buru u britanskom društvu, podravajući ustaljene društvene vrednosti i norme ponašanja i stvarajući osećaj moralne panike.

MORALNA PANIKA KOD NAS

U naše krajeve su ove nabrojane pojave došle sa zakašnjenjem i nisu uticale na ustaljeni sistem socijalističkog uređenja društva iako su sve ove podkulturne grupe našle svoje poklonike među mlađom populacijom, incidenti koji su se dešavali a povezani su sa njima bili su uglavnom na nivou izolovanih slučajeva.

Ako se osvrnem na savremeno srpsko društvo i svakodnevne društveno-političke situacije kojima smo izloženi, po meni najkarakterističniji primer moralne panike bi bio onaj vezan za održavanje tzv. Parade ponosa, gde imamo školski primer

definicije, osobina i svih njenih elemenata, s tim što je za ovu pojavu karakteristično ciklično ponavljanje svake godine sa maltene istim scenarijem i repetitivnom retorikom.

Drugi takav primer mogu da budu ispovesti žena koje su prepele seksualno ali i svaki drugi vid zlostavljanja od strane poznatih i priznatih ličnosti javnog života, mada su ove ispovesti prošle prilično blago, nije bilo tolikog odjeka prvenstveno zbog i dalje dominantnog patrijarhalnog modela koji je vezan za naše društvo.

Problem koji tinja i povremeno izazove ekskalaciju i dospe u žiju interesovanja je i čest priliv i prolazak migranata kroz našu zemlju, čiji je primarni cilj da se ipak domognu teritorije Zapadne Evrope.

Kao što možemo da vidimo iz svega navedenog, moralna panika je pojava koja se javlja u savremenom svetu punom političkih i društvenih previranja. Ona nije karakteristična samo za zapadnu civilizaciju i primere koje sam naveo, već može da se desi bilo gde, uglavnom tamo gde celo društvo ili određene grupe ljudi osete da je njihov sistem vrednosti poljuljan i da će neka određena pojava izazvati urušavanje čitavog njihovog pogleda na svet i dovesti do uspostavljanja određenih fundamentalnih promena protiv kojih oni moraju da se bore. S druge strane, ceo ciklus moralne panike nekada može da se završi u veoma kratkom periodu, nakon čega uglavnom život nastavlja da se odvija u standardnom ritmu, sve dok ne dođe do nekog novog razloga za paniku.

Piše: Željko Obrenović

Grant Morison - „Luda”

Postoji puno ili makar nekolicina izuzetnih strip scenarista. Međutim, kada razmišljamo o genijalnim strip scenaristima, nameću se samo dva imena – Alan Mur i Grant Morison. Ipak, njihovi stripovi i pristup pisanju se bitno razlikuju. Iako su obojica pisali superherojske stripove, koji pripadaju dvema velikim korporacijama, DC i Marvel, kao i sopstvene duže ili kraće serijale, Mur je najpoznatiji po detaljno istraženim, realističnim, ali i pesimističnim stripovima, kao što su „Miriklmen”, „Nadzirači” ili „V kao Vendeta”, dok je Morison često lutao u psihodeliju, koja, čini se, samo zahvaljujući njegovom geniju nije potpuno hermetična. Njegov serijal „Nevidljivi” bio je toliko uticajan da se čak poveo spor oko toga da li je film „Matriks” plagijat tog stripa. A verovatno je Marison jedini scenarista koji me je mogao naterati da čitam „Supermena” (sada mi je to jedan od omiljenih stripova iako, uopšteno, ne volim superheroje). „The Filth” je pak strip iz toliko slojeva da se ni posle desetak čitanja ne može potpuno raspakovati – pri svakom novom čitanju otkriva se drugačiji smisao, što ovom stripu daje posebnu draž.

Nakon što se prethodno uspešno dokazao kao TV scenarista pri adaptaciji sopstvenog stripa „Happy!”, koji je delovao nemoguće za ekranizaciju, vest da je Morison napisao roman prvenac („Luda”) svakako nije mogla proći nezapaženo. Takođe, Morison nije prvi strip scenarista koji se oprobao i u prozi. Gejmen je poslednjih decenija gotovo potpuno zamenio jedan medij za drugi, pomenuti Mur je objavio čak dva romana (jedan na preko hiljadu strana), kao i zbirku priča, Voren Elis je potpisao dva romana, a Majk Keri stalno izbacuje ili samostalni roman ili kolaboraciju. Međutim, čini se da, osim Gejmena, nikao s prozom nije imao toliko uspeha koliko sa stripovima.

Prvo što se može reći za „Ludu” je to da je Morison njenom pisanju pristupio hrabro. Ovaj roman nikako nije prošireni scenario, niti je u bilo kom smislu stripičan, pa čak ni filmičan.

Kao i kod Tarantinove novelizacije filma „Bilo jednom u Holivudu”, stiče se utisak da je to odstupanje previše svesno.

„Luda” je roman o Lusi Labang, drag performans umetnici (ili umetniku?), koja trenutno radi kao glumica na postavci avangardnog pozorišnog komada „Fantom pantomime”. Reč je o tekstu koji na ekstravagantan i interaktivan način spaja „Aladinovu lampu” sa „Fantomom iz opere”. Kako pripreme na komadu napreduju, a audicija za ulogu Aladina biva neuspešna, zabrinutost počinje da raste. U tom trenutku niotkuda se pojavljuje Luda, mlađa, lepša i još neoblikovana verzija Lusi. Njihovo prijateljstvo i kompleksna veza istog trenutka počinju da se razvijaju i dovode do niza neočekivanih otkrića (a kod Morisona se, ako ništa drugo, neosporno može reći da su ta otkrića doista neočekivana i netipična).

Najpre će se saznati za postojanje nečega što Lusi zove „glamur”, a što je, po njenim rečima, magija koja pojedincu omogućava da postane ono što želi i da izgleda onako kako želi. Dok lutaju noćnim klubovima i Lusi uči Ludu „glamuru”, neoobični događaji počinju da se odigravaju – a svi oni tiču se ili članova trupe ili Lusinih starih poznanika-saradnika.

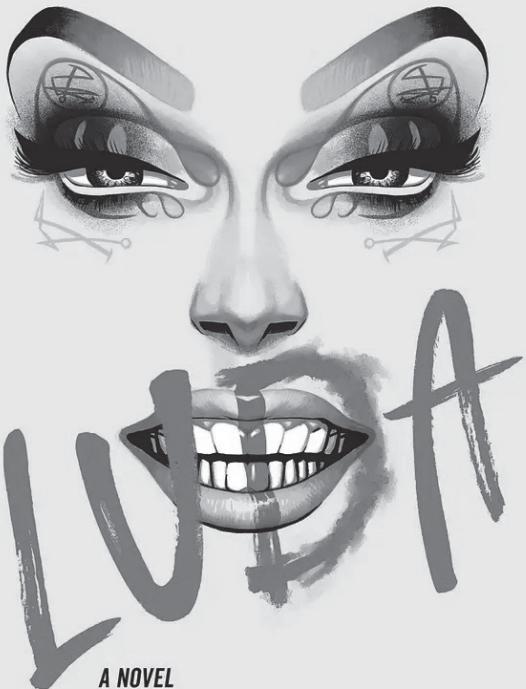
Zatim se saznaje i bizarna priča o Ludinom odrastanju sa dvoje uvrnutih psihiyatara, koji su joj u potpunosti izbrisali identitet (i pol), te je onda iznova „stvorili” po uzoru na svoju preminulu čerku. A razmotrava se i sve ono što je prethodilo da bi Lusi postala to što jeste, kao i žrtve koje je zbog toga podnela (od kojih za neke do susreta sa Ludom nije bila ni svesna).

„Luda” je napisana u prvom licu s mnoštvom introspekcija i šetanja kroz vreme. Jezik je u potpunosti prilagođen drag svetu, tako da je sve ponekad i previše prenaglašeno, na nivou drag slenga ili igranja rečima, najčešće sa seksualnim pančlajnom. A dijaloga, kao i kod Tarantina, ima neočekivano malo. Doneti sud o „Ludi” je izuzetno teško. Nije to knjiga koja će promeniti svet, ali nije ni knjiga koja će biti posve nebitna i zaboravljiva u Morisonovoj karijeri (kao što je slučaj s romanima Vorena Elisa). Međutim, koliko god da cenim Morisonovu odvažnost pri pisanju Lude, ipak ne mogu da ne pomislim kako bi ovaj roman, makar u mojim očima, izgledao osetno bolje, ili makar prohodnije, da je kraći i s više dijalogova. Morison svakako nikad nije bio neko ko će ići utabanim stazama, niti podilaziti čitaocima, čak i kad je pisao o klasičnim likovima poput Supermena ili Betmena, tako da je pitanje da li će vam se „Luda” dopasti ili ne verovatno više do senzibiliteta i trenutka nego do same materije.

U svakom slučaju, mislim da bi bila šteta da se njegova veza s prozom okonča na ovom flertu (da se poslužim žargonom iz „Lude”).

GRANT MORRISON

NEW YORK TIMES BESTSELLING AUTHOR

A NOVEL

Piše: Željko Obrenović

Režija: Romen Gavras

Uloge: Dali Bensalah, Sani Sliman, Antoni Bažon...

Atina (Netflix 2022)

Kažu da se priroda odmara na deci genija, ali ponekad to očito nije tačno. U ovom slučaju svakako nije tačno. Za „Atinu“ sam najpre čuo kao za film koji se mora pogledati. Tek potom sam saznao da režiju potpisuje Romen Gavras, sin legendarnog režisera Koste Gavrasa.

Već od prvog kadra je očito da Romen od oca nije nasledio samo prezime. Reč je o filmu koji se može podjednako posmatrati i kao akcija, poput filma „Crank“, ali i kao pravoverna drama. Takođe, „Atina“ je gotovo cela snimljena u jednom kadru, iz ruke, drmusavom kamerom. To nekome može predstavljati problem i otežati mu gledanje, ali meni nije. Naprotiv, uvuklo me je u samu priču kao da sam jedan od aktera, što je, nesumnjivo, režiseru i bila namera. Rezova naravno ima, čak i promene fokalizatora, ali se to ne oseća jer su režija i montaža maestralni.

Film počinje in medias res, scenom koja je sama po sebi mirna, ali koja odiše tenzijom, te na kraju i eskalira u vidu molotov-ljevog koktel i upada u policijsku stanicu (doslovno). Nakon toga demonstranti beže sa oružjem u svoj kraj gde prave barikade i čekaju policiju. Kraj u kojem žive poznatiji je kao Atina. Reč je o takozvanom banlieue, što je termin za predgrađe sa zgradama za socijalno ugrožene i one s niskim prihodima. Film je od početka do kraja lišen bilo kakvih ekspozicija i objašnjavanja, ali se ipak, do trenutka kada su barikade postavljene, može shvatiti da su Idira, najmlađeg od četiri brata alžirskog porekla, ubili policajci, da njegov drugi brat (odlikovani vojnik u francuskoj vojsci) želi da se nekako izmiri s tim, da je treći brat upravo onaj koji je bacio molotov-ljev koktel i sad rukovodi protestima, dok je četvrti brat diler, pa ima i druge nevolje.

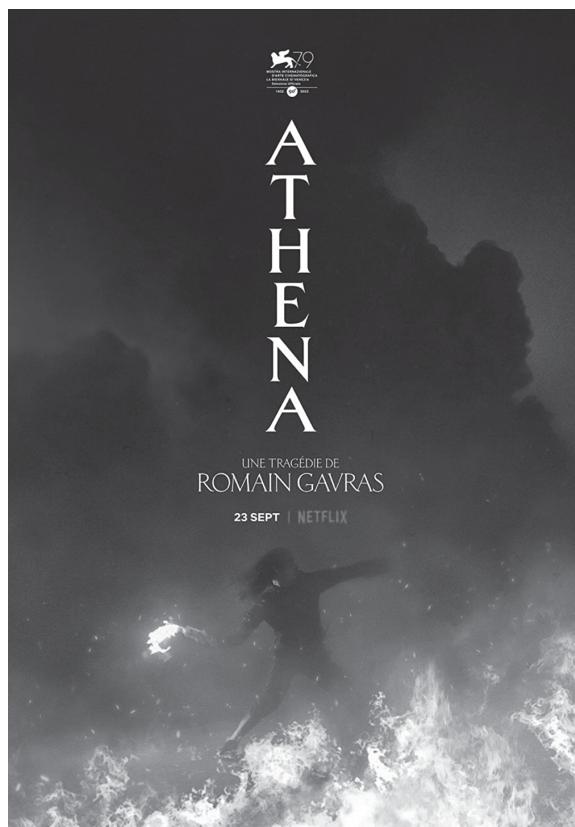

Film nastavlja da se kreće bez pauze za disanje, a Romen virtuzno i, naravno, u hodu upoznaje gledaoce sa galerijom novih likova – koji ulaze u kadar ili samo prolaze kroz njega. Međutim, svi, pa čak i oni najmanji i najnebitniji, ovde su tako brzo, lako i precizno postavljeni, kako to u nekim filmovima nije slučaj nažalost ni sa glavnim likovima. Upravo to daje priliku i mogućnost Romenu da tečno prebacuje fokus s jednog lika na drugi, i ne samo to – već i da ubije glavnog lika znatno pre odjavne špice, jer ima ko da ga zameni.

„Atina“ s jedne strane pokazuje ogromnu moć, okrutnost i nepravednost države. Sa druge strane pokazuje i kratkotrajnu ili čak prividnu snagu revoltiranog i pobunjenog naroda. Pokazuje nam i kako jedna smrt, pored mnogih drugih, takođe nepravičnih, može biti baš kap koja će preliti čašu. U „Atini“, pored iskrenih demonstranata, zateći ćete i prevrtljive likove (brat-diler recimo), koji će nerede korisiti za svoje potrebe, likove koji se nikad ne menjaju, ali i one koji se neredima raduju samo nereda radi. Biće ovde svakako više iznenađenja kako film bude odmicao i kako se planovi demonstranata budu usložnjivali. Ukoliko zarobe jednog policajca i prete da će ga ubiti, policija će, misle demonstranti, morati da otkrije imena uniformi koje su usmratile Idira. Međutim, naravno da neće sve poći po planu. Za to su delimično zaduženi sami demonstranti, zapravo Idirova braća, njihovi međusobni sukobi, ali i unutrašnji konflikti. Kolebanja se najviše mogu primetiti na bratu-vojniku koji će od nekoga ko se izričito protivi neredima postati neko ko ih predvodi. Svakako, da bi do toga došlo, najpre je potrebna još jedna tragedija, a onda je već jasno da film neminovno teče ka finalu antičke tragedije, što zapravo u celosti i jeste.

Na samom kraju se nameće još jedno oštromumno scenarističko rešenje, koje ovaj već slojevit film čini još dubljim i prvenstveno nejednostranim. Mislim i na odgovor policije na ucenu (ubice zapravo nisu bili pravi policajci), kao i na poslednju scenu u kojoj počinoci bez vidljivih lica spaljuju uniforme. Ovaj preokret, to jest činjenica da je sve ovo bilo besmisleno i, makar ovoga puta, upereno na pogrešnu stranu, film čini još tragičnijim.

Romen Gavras je pre „Atine“ režirao još krimi komediju „Svet je tvoj“, nekolicinu kratkih filmova i dokumentaraca, a stao je iza kamere i pri snimanju zapaženih spotova zvezda kakve su Kanje Vest, Džej-Z i Džejmi XX. Neke od njegovih spotova bije kontroverzan glas zbog prikazivanja grafičkog nasilja. Ipak, teško da je kod režisera ovog kalibra bilo šta slučajno. A teško je ne zapitati se šta je sledeće posle „Atine“ i da li će uspeti da je nadmaši. Ako je, ponovo, suditi po plodnoj filmografiji njegovog oca, čini se da je da će i u slučaju sina tako biti.

Piše: Aleksandar Đurić

Režija: Dejvid O. Rasel

Uloge: Margo Robi, Kristijan Bejl, Džon Dejvid Vošington, Kris Rok, Zoe Saldana, Remi Malek, Robert De Niro

Amsterdam

U periodu između dva svetska rata, tačnije 1933. godine, članovi američke fašističke partije neuspešno su pokušali da izvrše puč u SAD i da, umesto predsednika Teodora Ruzvelta, postave svog čoveka na vlast. Upravo tim događajima bavi se novi film reditelja i scenariste Dejvida O. Rasela („Three Kings“, „The Fighter“, „Silver Linings Playbook“). Projekat je okupio izvrsnu glumačku ekipu – Kristijana Bejla, Džona Dejvida Vošingtona i Margo Robi, a sporedne uloge pripale su: Robertu de Niru, Remiju Maleku, Anji Tejlor-Džoj, Majklu Šenonu, Majku Majersu, Zoi Saldana, Tejlor Swift i Krisu Roku. Zamišljen je kao burna komedija (o ozbiljnim događajima) i obećavao je dobru zabavu. Uprkos tome, „Amsterdam“ je bioskopski promašaj, koji, sa budžetom od 80 miliona dolara, dva meseca nakon početka distribucije nije vratio ni pola od toga. U ovom slučaju, nedostatak finansijskog uspeha korelira sa slabijim konačnim proizvodom.

Radnja počinje u Njujorku gde se upoznajemo sa junacima Bertom (Bejl) i Haroldom (Vošington), ratnim veteranim. Bert je lekar koji se bavi dobrovoljnim radom pomažući svojim prijateljima iz vojske i drugim veteranim, ali ima poteškoća u karijeri, jer je delimično jevrejske veroispovesti. Harold je advokat koji je time počeo da se bavi kako bi pomogao u borbi za prava ljudi crne puti. Njih dvojica se upleću u ubistvo koje će ih dovesti do nacističke pretnje od strane bogatih američkih biznismena.

Nakon toga sledi flešbek na bojište Prvog svetskog rata u Francuskoj. Bert i Harold se upoznaju služeći u istoj četi, dok u odredima vojnika vlada rasizam, a tamnoputi Amerikanci su zbog segregacije primorani da nose uniforme francuske vojske. Ubrzo bivaju ranjeni i upoznaju Valeri (Margo Robi), bogatu naslednicu, koja zbog želje za uzbuđenjem, ali i iz

humanističkih razloga, u ratu obavlja posao medicinske sestre. Njih troje zatim putuju u Amsterdam gde provode nezaboravni period hedonističkog druženja – nakon čega im se putevi razilaze.

Vraćamo se u 1933. godinu kada Berta i Harolda trag mrtve devojke i uglednog generala vodi upravo ka Valeri, a onda i ka penzionisanom generalu Gilu Dilenbeku (De Niro), miljeniku ratnih veteranu, koga fašisti vide kao njihovog diktatora. Ovaj lik je zasnovan na stvarnoj ličnosti, generalu Smedliju Batleru, koji je ipak odbio ponuđeni novac i svojim svedočenjem okončao pokušaj da se preuzme vlast kroz naklonost ratnih veteranu (iako na kraju niko nije uhapšen), nalik onome što je uspešno izvršeno u Nemačkoj i Italiji.

Može se reći da sa ovim filmom, po ceni jedne bioskopske ulaznice, dobijamo najmanje tri filma. Sa jedne strane, ovo je šašava komedija o privrženosti troje velikih prijatelja, čiji odnos nema ni trunku uverljivosti. Sa druge strane, ovo je i politički triler sa zamršenim zapletom zasnovanim na stvarnim događajima, ali koji je, zbog manjka vremena, konfuzno ispričan. Sa treće strane, „Amsterdam“ bi da bude i satira koja će ukazivati na društvene probleme, poput rasizma i tretmana ratnih veteranu. Pokazalo se da Raselu nešto preko dva sata nije bilo dovoljno da išta što je naumio iznese kako valja – mnoštvo načelno interesantnih i šarmantnih likova bi bolje funkcionali u formi serije, gde bi dobili više prostora da „prodišu“, a bolje bi se razvio i sam sadržaj.

Ipak, ne može mu se zameriti na manjku lepršavosti režije, priče i rekreacije epohe, a glumačka postava iznosi veliki broj korektno zabavnih, šašavih dijaloga i fazona. Uz pozitivnu poruku, na kraju izađete iz bioskopa lepše raspoloženi nego kada ste ušli, a i to je nešto, iako film nije za pamćenje.

Piše: Jovan Živković

Fenomen serije U klinču

Mladi na našim TV ekranima

Kada je prvog marta ove godine najavljen početak snimanja serije *U Klinču*, malo ko je mogao da pretpostavi kakva se čorba krčka iza kulisa. Autori serije Miloš Avramović i Aljoša Čeranić okupili su ekipu koja, sportskim žargonom rečeno, predstavlja spoj mladosti i iskustva. Pored glumačkih imena kakva su Nikola Kojo, Sergej Trifunović, Svetlana Bojković, Branka Katić i Nebojša Dugalić, svoju priliku da pokažu sav svoj talenat dobili su mladi glumci koji su tek u periodu afirmacije.

Glavna uloga ipak nije pripala glumcu, već trenutno jednom od najpopularnijih muzičara naše, pa i regionalne scene – Mihajlu Verunoviću, poznatijem kao Vojaz. Imena koja su angažovana garantovala su da će serija dobiti priliku i kod mlađe i kod starije publike. Zadatak koji su dobili bio je da ispričaju jednu sasvim običu priču o odrastanju i sazrevanju, ali i da, posle jako dužeg vremena, verodostojno prikažu mlade.

Seranovi, Tri Hill, Okrug Oranž, serije su koje su popularnost stekle upravo prikazivanjem tadašnjeg života i vremena. Iako su bile namenjene svim uzrastima, glavni akcenat bio je na mlađima (deca i tinejdžeri), te su stoga za njih i pravljene. Naše ekrane su, takođe, jedno vreme okupirale serije ovakvog tipa, kao što su Neki novi klinci i Priđi bliže. I dok je njihova popularnost na zapadu ostala nepopoljuljana, mi smo ostali na reprizama Srećnih ljudi i Boljeg života.

Mnoge to i ne čudi, s obzirom da sve što smo dobijali ovih godina jesu stereotipna ostvarenja prepuna izlizanih fora i klišea. Poslednji u nizu primera jeste Moja generacija Z. Priča o devojci blogerki koja dolazi u novo okruženje i upada u klasične drame

srednjoškolskog života, nije ništa novo. To što nju i njene vršnjake snalazi sve ono što je snalazilo mnoge starije generacije u toj dobi nam govori da autori serije ne poznaju mlađe dovoljno kako bi predstavili zaplet svojevrstan današnjim generacijama. Zajedno sa protagonistkinjom koja je prikazana kao klasična "dnevnik je moj najbolji prijatelj" devojka i drugi likovi izgledaju kao da su izašli iz prosečnih srednjoškolskih američkih komedija od pre dve decenije. Tako imamo glavnog šmekera za kim devojke lude i koji je u svemu savršen sem u učenju, najbolju ribu

u školi koja sve gleda sa visine osim svojih trač drugarica, asocijalnog štrebera...

I sada se ponovo vraćamo na U klinču. Aljoša Kovač (Vojnaž) je sin poznatog boksera Velje Kovača (Nikola Kojo) koji je ujedno i njegov trener. Ipak, Aljošina želja je da se bavi muzikom, a nakon što biva primljen na FDU (Fakultet dramskih umetnosti), smer muzička produkcija, on odlučuje da batali boks, što će inicirati sukob sa njegovim ocem.

On odlazi kod svog drugara Simketa (Matija Ilić) koji živi sa bakom (Svetlana Bojković) i koji dane provodi u igranju igrica i trgovini kriptovalutama. Njihovo bliže društvo čine još i Aljošina devojka Tea (Teodora Dragićević), koja bi trebalo da upiše studije u Italiji i brat i sestra Filip (Đorđe Mišina) i Vanja (Ivana Zečević). Brat je kockar koji upada brzo upada u probleme sa dugovima, dok je na sestruru, nakon smrti majke, palo da vodi porodičnu kafanu pored neozbiljnog brata i oca alkoholičara. Kasnije će im se pridružiti i Aljošina sestra Milica (Anita Ognjanović) koja ima mnogo više žara za boks od svog brata i koja će u Veljinim očima pokušati da ga zameni.

Najveći plus serije svakako jesu likovi kojima je data dubina i realni motivi po ugledu na njihove vršnjake iz stvarnog života. Oni neće ostati ovakvi tokom cele serije (koja za sada broji 30 epizoda, a najavljeno je i snimanje druge sezone), već će prolaziti kroz karakterni razvoj u skladu sa okolnostima koje ih okružuju i iskustvima kroz koja prolaze. Ovo je jako bitno za priču koja je smeštena u stvarni svet jer ih time bliže upoznajemo i lakše se identifikujemo. Likovi su nosioci priča u ovakvim serijama i samo njihova raznolikost nikad nije dovoljna. Na primer, serija koja je osvojila tinejdžere početkom ovog milenijuma, Neki novi klinci, imala je šablonski napisane likove po ugledu na one holivudske, ali su zato imali dubinu. Toj seriji jeste pomoglo to što ta karakterizacija još uvek nije bila toliko isforsirana kao danas, ali se, i pored toga, potrudila da svojim likovima ponudi uslove pod kojima bi se promenili i da ih, u skladu sa njima, promeni.

Ciljevi koje mladi danas imaju i koje su njihovi vršnjaci nekada imali, bitno su se promenili, a sa njima i način njihovog ostvarivanja. Danas se pojavljuju kako nova zanimanja tako i novi oblici predašnjih. Neki novi sportovi su aktuelni, neka nova muzika, neka nova poznata lica i, na samom kraju, neka nova kultura. Miloš Avramović se već proslavio filmovima i serijom Južni vjetar, gde je posebne pohvale dobio upravo za karakterizaciju likova, a njegov scenarijski tim i ovde je pokazao da poznaje prilike među mladima. Osim ličnosti koje su im date i rečenica koje su im stavljenе u usta, pun pogodak napravljen je i sa izborom odeće koju nose, muzike koje slušaju i interesovan-

ja koja imaju. Iako se vodi kao tinejdžerska drama, ova serija sigurno neće biti dosadna ni starijim gledaocima. Dobar deo epizoda odvojen je za starije likove i serija puno pažnje posvećuje kako njima samima, tako i njihovom odnosu sa mlađim likovima kojima su oni roditelji, staratelji ili samo uzori, na taj način razbivši te stereotipe koje pripadnici različitih generacija imaju jedni o drugima.

Iako će vas katkad postupci pojedinih likova iznervirati, zapleti koji će uslediti ostaviti bez teksta, a to kako vreme u seriji teče zbuniti, ovo je definitivno nešto čemu biste trebali da date šansu. Možda nije serija o mladima kakvu smo tražili, ali jeste serija o mladima koju smo dobili.

Razgovarao: Marko Stojanović

Intervju: Saša Jovanović

Volim da kontrolisem svoje nepredvidljivosti

Saša Jovanović rođen je u Šibeniku 1963, a odrastao u Splitu do svoje trinaeste godine. Srednju školu završio je u Nišu, da bi potom studirao prvo Arhitekturu u Beogradu, koju je prekinuo zbog dosade i upisao Primjenjenu Akademiju. Studirao je na njoj tri godine, da bi potom upisao Rietveld akademiju u Amsterdamu 1989. godine, gde je i diplomirao 1994. Radio je, po svojim rečima, svašta, živeo u Amsterdamu 31 godinu, za to vreme je objavio dva albuma za „Scratch Books“ od kojih je prvi, „Zec“ objavila „Besna Kobila“ u Srbiji, dok se drugi, „Trkač 1“, upravo priprema. Od 2022. godine živi u Rijeci.

U jednom intervjuu si izjavio sa si čist grafičar i da ne voliš boju, a meni si u jednom razgovoru rekao da u poznoj fazi svog stvaralaštva planiraš da slikаш. Kako se ove dve izjave mire?

Slikati je, posle svih prevrata u slikarstvu, danas moguće na mnogo načina. Ja sam studirao na dve potpuno različite akademije, Beogradskoj Primjenjenoj i amsterdamskoj Rietveld Akademiji, na prvoj te uče osnovama likovnih tehniki, a na drugoj te niko ništa ne uči već izvlače tebe iz tebe, tvoje pravo „ja“ u umetnosti i stimulisu te da sam kreiraš svoje tehnike. E, to je kako ja nameravam da slikam... Plus, slikari žive dugo kao galapagoske kornjače, što je lep bonus.

Zanima me duga priča o nabaci alata za izradu pogrebnih urni – mogu li da je čujem?

Ja sam diplomirao cum laude, što mi je omogućilo da lako dobijem takozvanu startnu stipendiju, koja se daje svežem diplomiranim umetnicima kao pomoć za početak karijere. To je bio veliki novac, nekih 30 000 tadašnjih guldena (skoro kao nemacka marka) a ja sam sa još dva prijatelja, vajarem Dragom Aleksićem i dizajnerom Joostom Baardmanom, pre toga planirao da otvorimo zajedničku firmu. Kada je novac stigao,

ta priča se aktualizovala, samo je trebalo smisliti čime bi se tačno firma bavila. Na kraju smo, tražeći rupu u tržištu, došli do pogrebne umetnosti u kojoj se decenijama ništa novo nije desilo. Tako smo postali pioniri kratkotrajne revolucije u holandskoj pogrebnoj umetnosti i od toga živelj nekih pet godina. Naša ideja je bila da mi samo pomažemo klijentima da sami dizajniraju nadgrobne spomenike ili urne svojim preminalima i nekako se desilo da smo se specijalizovali za urne za preminulu decu. Ja to posle nekog vremena više nisam mogao da izdržim, s jedne strane (kao što je bio plan) pomažeš ljudima da prebole gubitak deteta kroz terapiju kreativnog procesa, a s druge si često izložen radijaciji bola koji je nemoguće opisati. Ja sam prilično empatičan čovek i sve to je polako počelo da mi načinje duševno zdravlje. Pošto su i druga dva kompanjona počeli da osećaju iste smetnje a posao počeo da stagnira, rešili smo da stavimo katanac na radnju.

Da li umetnik po prirodi onoga čime se bavi mora biti empatičan čovek? Jesi li sretao i drugačije primere?

To, mislim, zavisi od vrste umetnosti kojom se čovek bavi. Prepostavljam da je empatija korisnija filmskom scenaristu nego kompozitoru atonalne muzike. Inače, umetnici po prirodi

posla kojim se bave imaju tendenciju da lako postaju egoisti, a mnogi koje sam upoznao su čak empatiju smatrali za nešto što šteti čistoti umetničkog procesa.

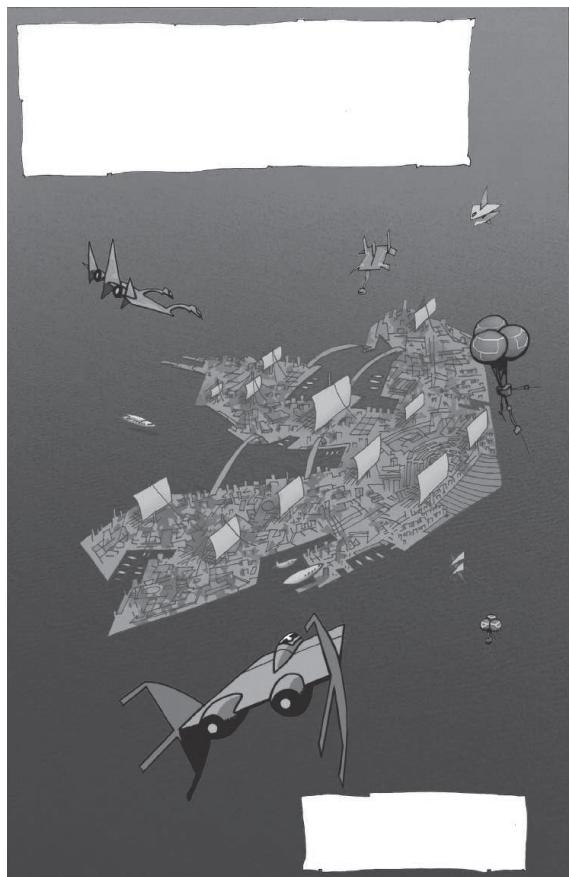
Izrada pogrebnih urni je tek jedan u masi poslova kojima si se bavio. Možeš li da ih izlistaš i kažeš nam kakva su tvoja iskustva s njima?

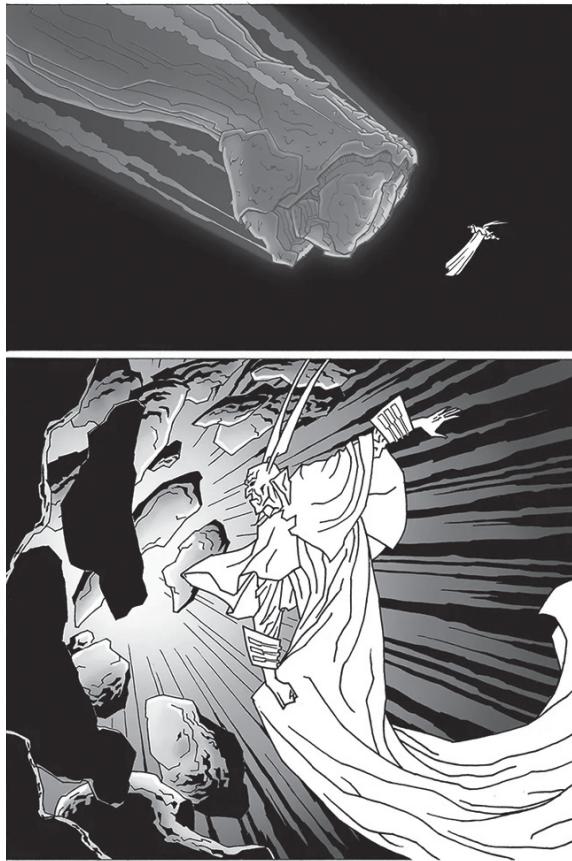
Meni je jedan od najlepših dana u Amsterdamu bio kada sam dobio radnu dozvolu, jer volim da imam svoj novac i uglavnom ne biram kako će ga zaraditi. Roditelji nisu mogli da mi plate punu školarinu za sve četiri godine, pa je radna dozvola došla u pravo vreme. Prvi posao je bio pranje sudova u meksičkom restoranu „Caramba“ koji je, po njihovom kuvaru, to ime dobio po kriku koji ispusti svaki novi perač sudova kada vidi planinu prljavih tanjira i šerpi koje se nad njim nadvila. Nakon toga je došla serija čistačkih poslova koji su u Severozapadnoj Evropi u stvari sponzorisana rekreativna, jer je sve uvek neverovatno čisto. Onda je došla firma za pogrebnu umetnost, pa noćna portirnica u hotelu „Crystal“ u centru grada. Taj posao je bio vrlo prijatan sve dok se ne bi pojavila grupa engleskih turista, jer ti ljudi piju kao da žele da izvrše samoubistvo alkoholom. Uriniranje sa prozora na ulicu im je bila je jedna od bezazleni-

jih aktivnosti, jedan se ispvraćao u lavabo, pustio vodu iz česme da to spere i kolabirao. Lavabo se, naravno, začepio i voda je celu noć natapala ceo prvi sprat, prošla kroz plafon i izazvala nekoliko kratkih spojeva od kojih je najgori bio aktiviranje požarnog alarma i to tako da se više nije mogao isključiti. Od 7 ujutru do 12 popodne sam čekao vodoinstalatera i električara (bio je, naravno, Božić) okružen jezerom razređene britanske bljuvotine, dok mi je urlanje alarma dezintegrисalo bubnjeće. Nakon toga sam nekoliko godina radio kao umetnički direktor jedne male reklamne agencije, koja se raspala odlaskom najvećeg klijenta, Malaysia Airlines. Bilo je lepo dok je trajalo, nikada se toliko nisam smejao na radnom mestu. Posle toga sam radio za jednu organizaciju koja se bavila davanjem lekcija svih vidova umetnosti u školama koje su se nalazile u problematičnim kvartovima, delovima grada gde maltene nije bilo Holanđana a vrvelo je od kriminalaca svih vrsta. Ideja je bila da se toj deci nekako predstave drugi načini razmišljanja i druge perspektive, što nije bilo ni malo lako, jer većina mojih pitomaca jedva da je govorila holandski a reći kao „koncentracija“ i „disciplina“ im nisu značile apsolutno ništa. Ovo je bio najnaporniji posao kojim sam se ikada bavio.

A rad na trafici? Gde je on u svemu tome?

Rad na trafici je proizvod potpuno neverovatnog baksuza koji smo ja i moja supruga Lena imali pri dolasku u Rijeku, što se poslova tiče. Mi smo se na selidbu iz Amsterdama odlučili i zbog toga što tamo nikako nismo mogli da nađemo stabilan izvor prihoda, a u Rijeci su nam oboma obećali posao, njoj u maloj firmi za nalaženje EU fondova i subsidija, a meni mesto profesora u srednjoj umetničkoj. Kada je Lena otišla na razgovor sa vlasnikom firme u kojoj je trebala da radi, rečeno joj je da je čovek pretrpeo srčani udar i da je u bolnici. Dok je ona tamo popila kafu, stigla je vest da je nesrećnik preminuo (ipak je njegov baksuz bio neuporedivo veći od našeg) i firma se nakon toga raspala. Moj posao je pak propao, jer je hrvatska vlada nedelju dana pre mog dolaska (ja sam bio ostao u Amsterdamu par meseci duže da pozavršavam par stvari) lupila moratorijum na zapošljavanje u prosveti. Mi smo imali neke bazične prihode jer sam ja svom izdavaču koji je i strip-kolekcionar prodao originalne table „Zeca“, pa smo se dogovorili da mi taj novac isplaćuje na mesečne rate. To međutim, nije bilo dovoljno za sve troškove, pa je Lena našla posao u jednoj osnovnoj školi kao asistent za decu sa specijalnim potrebama. Kada je stiglo leto, ispostavilo se da postoji neki zakon da taj posao ne nastavlja da se plaća tokom letnjeg raspusta ako nisi bio zaposlen duže od šest meseci. I onda panika, kako preživeti do oktobra. Krenemo i jedan i drugi da

na brzinu tražimo poslove i ja sam bio brži. U Opatiji je firmi „Tisak“ hitno bio potreban neko da radi na jednoj od njihovih tamošnjih trafika i tako... Posao je inače zapanjujuće kompleksan, nisam mogao da sanjam da jedna ovako mala kućica u sebi krije i šalter za naplatu komunalnija, menjačnicu deviza, turističke informacije i količinu vrsta proizvoda koje se ni neka robna kuća ne bi postidela.

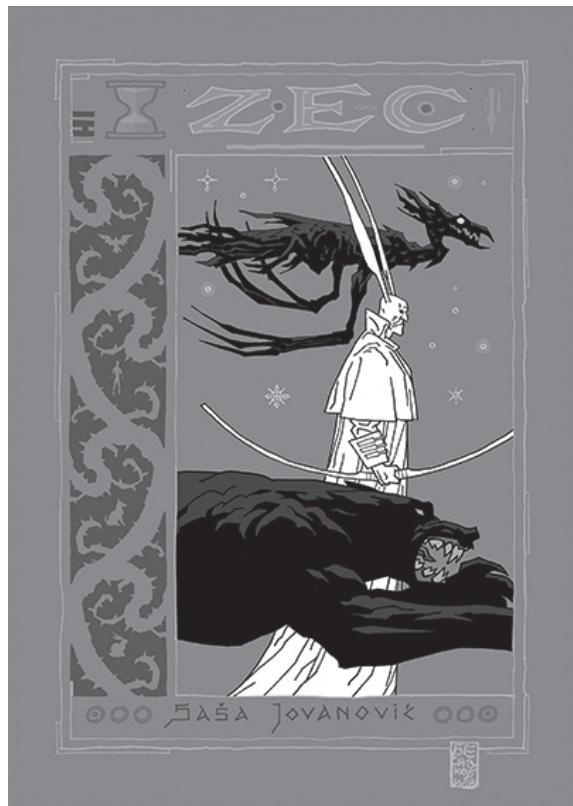
Zec je naišao na dosta dobar prijem, ali su se čuli i glasovi da je nije baš najrazumljiviji. Da li te to pogađa, i zašto ne? (Smeđ)

Naravno da ne, a evo i zašto: prvo, „Zec“ je samom svojom nelinearnom strukturom napravljen za više čitanja, tako da se pažljivim gledanjem i ponovnim čitanjem sve što je bitno može sasvim lepo shvatiti. Drugo, u srcu te priče je misterija pravog božanstva koju je ljudskim umom nemoguće sasvim pojmiti ali se da naslutiti, kao u dobroj poeziji ili muzici. U „Zecu“ zaista postoji osećaj da je nešto ostalo nedokučivo i taj osećaj sam namerno kreirao kao prisustvo nečega što je logički nedostupno. Bilo je prilično teško to napraviti, kreirati entitet koji ni meni ne sme da bude sasvim jasan. I da se razumemo, sve ovo nisam napravio jer volim da se pravim pametan, već

jednostavno zbog toga što strašno volim takve knjige i filmove. Ko odgleda „Odiseju u svemiru 2001“ i misli da je sve shvatio, nije taj film dobro odgledao. Lepota takvih dela je u daru pitanja koja nam ostavljaju.

Zašto entitet koji si kreirao nije smeо ni samom tebi da bude jasan? Kako kontrolisati nepredvidljivost u takvom slučaju?

Kako drugačije predstaviti motive i delovanje bića koje se od ljudi razlikuje koliko i čovek od amebe? Kako inače uvesti u priču lik koji ima nekoliko dimenzija više od nas? Sećam se da je neki naučnik na televiziji jednom objašnjavao mogućnost postojanja bića na višem dimenzionalnom nivou od nas i rekao da ako bi, na primer, postojala dvodimenzionalna bića a mi dodirnuli ravan u kojoj ona žive, ta bića bi od celog čoveka i svega što ga čini čovekom percipirali samo otisak prsta. Mi bismo mogli da kontrolišemo njihove živote na njima potpuno nezamislive načine – kvadrat nacrtan oko bilo koga od njih bi bio kao da neko oko nekog od nas odjednom kreira sobu bez vrata i prozora. Ja sam lik Zeca (onaj na naslovnoj strani je Izbrisivač, hibrid Zeca i čoveka) napravio iz perspektive tog dimenzionalno nižeg stvora kome nešto može da manipuliše postojanje kako god želi – glavni problem je, naravno, u prirodi te želje.

Izjavio si da je nedostatak formalnog umetničkog obrazovanja hendikep koji je moguće pretvoriti u prednost. Da li zaista misliš da su stvaraoci koji nisu prošli klasične umetničke škole i akademije hendikepirani? Koju to prednost ima nad formalno školovanim umetnicima?

Tu sam prevashodno mislio na muziku jer sam se njome neko vreme bavio sa velikim ambicijama i nikakvom tehničkom podlogom. Ta tehnička podloga je, po mom mišljenju, mnogo važnija u muzici nego u likovnim umetnostima, zbog čega valjda ima mnogo više naivnih slikara nego naivnih kompozitora. Likovna tehnika se prima gledanjem, a u muzičkoj teoriji ima podstata matematike za koju samo uvo nije dovoljno. Međutim, pošto sam ja Rietveld đak, obučen sam da sam kreiram svoje teorije i tehnike, te sam tako pre desetak godina održao koncert svojih naivnih kompozicija u „Galeriji Naivnih Umetnosti“ u Amsterdamu – sve se hoće kad se može. Što se prednosti tiče, mislim da sam kao kompozitor definitivno inferioran bilo kome ko je završio bilo kakvu muzičku školu (ili ima bogom dani talent za muziku kao Paul McCartney ili moj prijatelj, gitarista grupe „Fleke“, Goran Savić) ali moja prednost leži u tome da sam, tako neuk a ambiciozan, napravio bar petnaest sekundi neke muzike koja pravim kompozitorima ne bi pala na pamet da žive još hiljadu godina.

Možeš li da tačno lociraš tih 15 sekundi muzike i da nam kažeš u kojoj se kompoziciji nalaze?

Možda početak „Chromatic Sands“ sa „The Curious Case Of Mrs. Willbury's Cat“ ili čak cela „Oma“ sa „Le Neurologique“. „Oma“ je rađena grafički, odabralo sam tonove koje će koristiti i koji moraju da se slažu u bilo kojoj kombinaciji, a onda sam svaki novi kanal svirao bez slušanja prethodnih, što bi u likovnoj umetnosti opriliki izgledalo kao da na nekoliko providnih ploča naslikam transparentne apstraktne kompozicije u komplementarnim nijansama a onda sve te ploče preklopim, pa šta mi bog da.

Kažeš da si kao Rietveld đak obučen da kreiraš svoje teorije i tehnike. Kako izgleda obuka za tako nešto?

Tako što te sve vreme gurkaju prema tebi. Daju ti najraznovrsnije moguće zadatke da bi te što više i češće izbacivali iz tvoje zone komfora i posmatraju kako reaguješ. Onda te bombarduju pitanjima usmerenim na tvoje motive reakcije, pa ako odluče da si stigao do sebe (jer su im profesori zaista u stanju da to uoče pre tebe) i to što radiš radiš na adekvatnom tehničkom i konceptualnom nivou, dozvole ti da prođeš godinu a na kraju dobiješ celu godinu da radiš diplomski projekat koji god

i kako god želiš. Naravno, sve vreme si podvrgut kontrolnim sastancima sa profesorima i ako sve to prođeš, diplomiraš. Najveća razlika između naših i holandskih akademija je što se u naše teško ulazi ali se lako dođe do diplomske godine, dok se kod njih relativno lako ulazi ali diplomira otprilike polovina upisanih studenata.

Kažeš da si ambiciozan. Čini mi se da je na ovim prostorima taj termin počeo manje više da se izjednačava sa terminom pretenciozan, posebno kad je stvaralaštvo u pitanju. Ima li razlike, i u čemu ona leži?

Prvo da se ogradi, ja sam ambiciozan samo u umetnosti i to isljučivo u rastu kvaliteta mog rada, za sve ostalo mi je jedina ambicija da budem dobar otac, partner i prijatelj. A što se razlike tiče, jedina koju ja prihvatom je da ambiciozno delo postaje pretenciozno kada ambicije umetnika premašte njegove/njene realne sposobnosti. Tada se dešavaju ženantne situacije gde se rad neuspešno spasava neuverljivim imitacijama nečijih kvalitetnijih pokušaja u istom pravcu.

Zašto se Trkač 1 dešava baš u Nišu, i kakvog je uticaja Niš imao na tebe kao čoveka, a kakvog na tebe kao stvaraoca – ili je to nedvojivo?

Ja sam u Niš (iz koga inače potiču svi moji preci) došao iz Splita u kome sam rođen i odrastao 13 godina, sa bistrog mora na mutnu Nišavu... Popriličan šok. Kada sam se, međutim, navikao na novu okolinu, shvatio sam da se nalazim u vrlo zanimljivom gradu. Niš, zahvaljujući kako ratnim neprijateljima tako i saveznicima, nije lep ali je vrlo udoban grad prepun ne-

verovatno zanimljivih ljudi koji stvaraju neku nevidljivu arhitekturu humora, bistrine duha i vrlo specifične mistike. Pored toga, Niš je u vreme moje mladosti od jeseni do kraja zime često bio maglovit i ta magla ga je često pretvarala u uzbudljivo, misteriozno mesto. U Nišu sam takođe počeo ozbiljno da slušam muziku (uglavnom zaslugom mog kuma Ivana Andrejevića) i tako sam u stvari i počeo da crtam – moje prve inspiracije su bili omoti albuma, naročito omoti albuma grupe „Yes“ koje je crtao Roger Dean. Niš je, sve u svemu, od svih gradova u kojima sam živeo (Split, Niš, Beograd, Amsterdam a sada Rijeka) ostavio najdublji utisak na mene i definišao me i kao čoveka i kao umetnika.

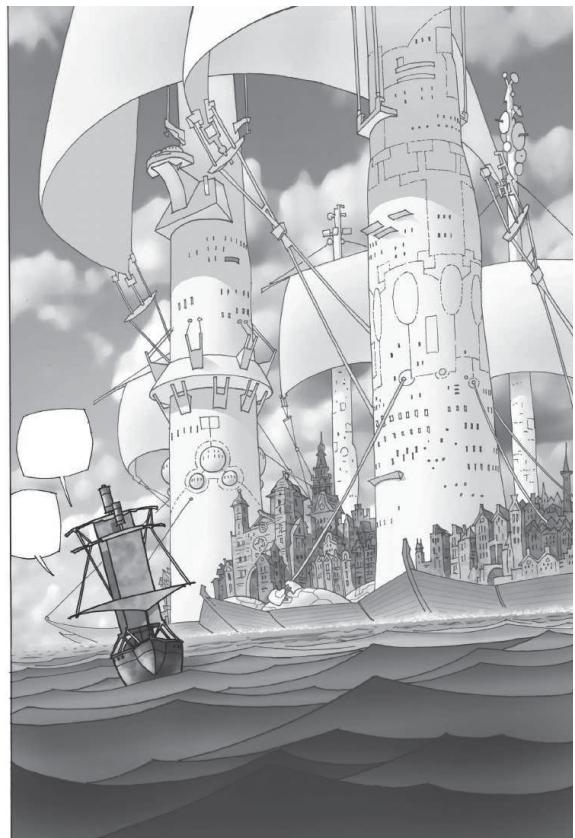
Spomenuo si kako je grupa Yes uticala na tvoje bavljenje likovnom umetnošću. Kako je uticala na tvoje bavljenje muzikom?

Članovi grupe „Yes“ su toliko dobri muzičari i kompozitori (dobar primer: „Awaken“ sa albuma „Going For The One“, predivna mini-simfonija odsvirana na rok instrumentima), da sam ja u tim aspektima imao toliko šanse da im se približim koliko i žaba da skoči na Mesec. Međutim, ja sam tu muziku toliko slušao i još uvek slušam da je ona definitivno ostavila nekog traga u prostornosti zvuka moje muzike i njenoj konstrukciji kompozicije, „naravno, na milion puta primitivnijem nivou. Preslušaj „Job=10“ sa tog albuma „Songs“, pa ćeš odmah shvatiti o čemu pričam. Na moje bavljenje muzikom je ipak najveći uticaj imao minimalizam, prvenstveno Steve Reich, Ingram Marshall, Philip Glass, „Penguin Cafe Orchestra“ i Simeon ten Holt.

U Trkaču 1 si se opredelio za potamnjenu olovku mesto za kjaroskuro tehniku tuša koju si koristio u Zecu. Zašto?

Ja obožavam olovku i mislim da je najsavršenije umetničko oruđe koje će ikada biti izmišljeno, moji najomiljeniji radovi svakog velikog umetnika su skice i crteži olovkom. Dok sam radio „Zeca“ srce me je bolelo svaki put kada bih olovku morao da prekrijem tušem a onda ostatke olovke izbrišem gumicom, te sam još tada odlučio da sledeći album crtam isključivo olovkom. Grafit ne samo da je organskiji i bogatiji od (mog) tuša već ima i tu lepu osobinu da je večan – pre će istruliti i nestati papir na kojem je crtež olovkom nego sam crtež koji će se, jednog dana kad naša lokalna zvezda neizbežno postane crveni džin, od ogromne temperature i pritiska pretvoriti u dijamantsku prašinu i nastaviti da kruži svemirom dok god on bude postojaо.

*Integralnu verziju intervjuja možete pročitati na sajtu *Presing* onlajn

Zašto si osećao da moraš da pokriješ olovku tušem u Zecu?

Pa, jednostavno zato što sam se tada još poprilično naslanjao na Mignolu, a nije mi ni jedne sekunde izgledalo kao da taj stil može da radi bilo kako drugačije nego u tušu. Trenutno gradim svoj stil a imam i više samopouzdanja pa mi je lakše da donosim odluke koje će mi omogućiti udobnije, ličnije izvođenje crteža.

Šta bi poručio nekome ko upravo ulazi u svet stripa?

U kojem god stilu da radite, poznavanje anatomije živih bića i bazične geometrije/perspektive je uvek korisno. Upoznajte se sa radom što više autora iz što više različitih žanrova i crtajte svaki dan, bez izgovora. Talenat bez discipline i sistematičnosti je samo izvor sve većih i većih frustracija. Nemojte to sebi činiti. A inače, čestitam, odabrali ste najlepši posao na svetu, koji će vas puniti energijom i činiti vas srećnim sve dok možete da držite alatku za crtanje u ruci a možda i duže – španski slikar Velasquez je u starosti dobio takav artritis u šakama da više nije mogao da drži četkicu, te ju je kanapom vezivao za prste.

Piše: Luka Vidosavljević

Geza Šetet, P.P. Njegoš – Gorski vijenac

Konačno! – Strip-izdanje Njegoševog klasika

Strip kao forma umetnosti postoji odavno. Za savremeni oblik može se uzeti 1826. godina i pojava „The Glasgow Looking Glass“ magazina. Dvadesetak godina kasnije objavljen je i „Gorski vijenac“.

Idemo dalje. Kako je strip deveta umetnost, samim tim se pruža još jedna mogućnost za izražavanje. Pogotovo danas. Nema razloga zbog koga klasična dela ne bi doživela i svoja stripska izdanja. U inostranstvu imamo pun šleper takvih primera. Mogućnost za približavanje samog dela dodatkom crteža otvara nove mogućnosti za dramatizaciju.

Pride, smatram da se dela klasične umetnosti ovim putem mogu još više približiti savremenoj publici, gde su emotikoni i emodžiji sastavni deo svakodnevne komunikacije. Savremena publika je naviknutija na slikovitije komuniciranje. Umetnost je još jedan oblik toga. Kadar stripa je emotikon na steroidima. Čemu ovakav uvod? Svakako ne želim da vas obeshrabrim od daljeg čitanja, već naprotiv. Uradio sam retrospektivu pokušavajući da shvatim zašto je trebalo toliko dugo da „Gorski vijenac“ dobije svoj stripski oblik.

O, da! Nadam se da možete naslutiti moje uzbudjenje koje ne popušta još od prvog pogleda na ovaj strip. I stvarno je gotiva. Nadam se da je ovo jedan lep početak stripskih adaptacija naših klasika.

„Gorski vijenac“ sam pročitao, i dan-danas povremeno prelistam tu knjigu. „Neka bude što biti ne može, neka bude borba neprestana“ pomaže u pauzi između dve spojene smene, mada je ne bih ograničio na tu situaciju. Tako da, već prema naslovu sam imao grubu skicu toga šta očekivati.

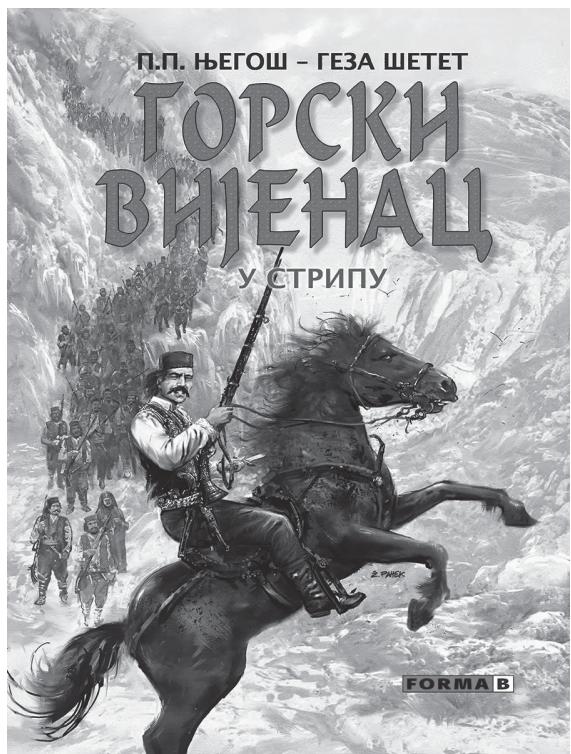
Međutim, prva strana, urađena poput postera za stare holivudske filmove ostavlja utisak. Priznajem, to nisam očekivao. Dad joke, ali šta da se radi.

Ovakvo izdanje Njegoševog klasika pruža novi pogled na samo delo, ovog puta upotpunjeno i slikovitim kadrovima. I na ovaj način se delo (koje se ne čita pre srednje škole, ako me sećanje

ne var) može približiti i mlađoj publici. Koliko sam upoznat, takvo viđenje delim sa još dosta osoba.

Dva pasusa ranije sam napomenuo kako je prva strana stripa ostavila utisak na mene, i to ne prestaje na potonjim stranama. Crtež je pitak, kadriranje urađeno taman i osenčeno u pravoj meri. Zaista, pored toga što svaka slika produbljuje određenu scenu iz „Gorskog vijenca“, takođe, nije napadna. Stiče se utisak da su slike tu da bi ukrasile ovaj klasik u njegovom novom odelu.

Ako bih uradio poređenje između strip-izdanja „Gorskog vijenca“ i književnog, sem toga što u stripu ima crteža, druge

razlike ne bih našao.

Crtežom se pozabavio Geza Šetet, slikar i ilustrator, koji kako sam imao prilike da vidim obrađuje teme podobne „Gorskom vijencu”. Na taj način smo dobili kadrove u strip izdanju ovog dela koji su svrshodni, tj. nadograđuju samo delo. Pride su i razumljivi publici od 7 do 77, tako da se ne mora čekati docni pubertet da bi se neko upoznao sa „Gorskim vijencem”.

Karijera Geze Šeteta počinje davne 1977. godine, kada je objavio svoj prvi strip u časopisima „Jo Pajtas” i „SAZ”. Radovi su mu takođe objavljeni i u časopisima poput „Eks Almanaha”, „Dečijih novina” i „Strip zabavnika”.

Naslovničica i tuširanje strip-izdanja „Gorskog vijenca” pripali su Miodragu Ivanoviću. Njegove radove možete naći u izdanju „Eks Almanaha”, te edicijama „Zlatne serije” i „Lunovog Magnus Stripa”. Neka od najpoznatijih dela koja je uradio uključuju Velikog Bleka, Tarzana, Konana, kao i Aladina.

Zaslugom ove dvojice hrabrih autora smo dobili još jedno izdanje Njegoševog klasika. Napominjem hrabrosti, jer kako drugačije opisati da su trebala dva veka da bi „Gorski vijenac” dobio svoje stripko izdanje.

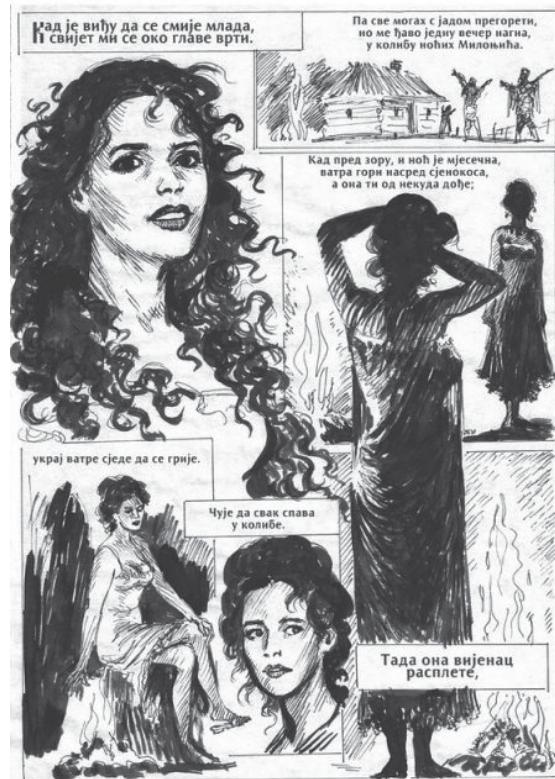
Treba baciti oko na kadrove u stripu „Gorski vijenac” i videti taj novi dah svežine ovom delu, gde se kroz filmske scene publika približava dešavanjima koja su obeležila istoriju Balkana, a pride i nekim dubljim mislima koje prožimaju samo delo.

Sama naracija stripa ne odmiče od književnog dela, iako je možda imalo prostora za dublju dramatizaciju i intenzivniju akciju. Epski narativ prisutan u „Gorskom vijencu” prožima i strip. Akcenat je na četvрstatim, opisnim oblačićima, kako bi se scene približile oku posmatraču. Kružni oblačići za dijaloge su tu da čitaocu pruže doživljaj kao u pozorištu, u saradnji sa kadrovima i njihovim opisima. Sama poetika dela ovde dobija nova krila.

Recimo, odmah na početku, gde imamo scenu unutrašnjeg dijaloga vladike Danila. Vladika dominira tablom, dok su oko njega kadrovi i kaiševi unutrašnjeg dijaloga. S obzirom da u „Gorskom vijencu” ima dosta arhaičnih reči nepoznatih savremenoj publici (ruku na srce, nisu bile ni meni kada sa prvi put čitao to delo, s obzirom da je), takvi kadrovi mogu pomoći boljem razumevanju.

Kako prelazite iz scene u scenu, iz kadra u kadar, epski genius loci samog dela vas ne napušta, već vam drži pažnju prikovanom za table ovog stripa. Ovi kadrovi će vas uvući direktno u filozofska načela koja prožimaju sam Njegošev klasik. Učiniti da šetate zajedno sa likovima u ovom delu.

Adaptacija literarnih klasika u strip-formi nije novitet, i drago mi je da i domaća scena pravi iskorak ka tom smeru. Neka bude prvi korak sama adaptacija, a potom zašto da ne i poneki omaž ovim delima? Ne zaboravimo strip „300”, delo Frenka Milera

(Frank Miler). Bitka kod Termopila je iz Herodotovih istorijskih zabeleški dobila fantastičnu adaptaciju koja je sve nas naučila da se dah može zadržati dosta dugo. Ili „Long Džon Silver”, omaž „Ostrvu s blagom”. Nadam se da ćemo u skorijem vremenu videti i Vuka Mandušića u zasebnom delu. Ili neku drugu ličnost.

„Gorski vijenac”, iako traži veću pažnju radi razumevanja, je i te kako inspirativno delo. Kroz istorijski okvir su provučene neke vanvremenske teme za razmišljanje. Ipak, ovde nema greške. Autori Šetet i Ivanović su majstorski odradili posao strip-adaptacije. Iako je možda ova forma prevashodno namenjena razumevanju dela kod mlađe publike, svakako ni ona starija neće ostati ravnodušna. Sam pripadam drugom delu publike, iako se trudim da održim mladalački duh, te opet nisam ostao ravnodušan. Početno oduševljenje nije tek tako, reda radi ili što znam – radi postojeće slave „Gorskog vijenca”. Strip je odlično urađen i uopšte nećete izgubiti vreme. Bilo da ste ljubitelj književnosti i/ili devete umetnosti, ovo je namenjeno za obe strane.

Ukoliko vas neko vreme pohode misli o suočavanju sa ovim delom, „Gorski vijenac” u stripu je odlična početna tačka.

Ako ste već čitali književnu formu, slobodno dajte priliku i stripu.

Nećete se pokajati.

Piše: Aleksandar Đurić

Elden ring (FromSoftware, 2022.)

Avanture u Međuzemlju

Kada se pojavila 2009. godine, igra Demon's Souls je utemeljila osnove danas izuzetno popularne vrste specifičnih akcionih RPG igara, a pored nekoliko zvaničnih nastavaka usledila je i lavina sličnih igara, od kojih su neke po kvalitetu i dostigle uzuera. Zato je pred tvorcima te igre, japanskom razvojnom timu From Software, bio težak zadatok da njihov novi naslov bude istovremeno visoko kvalitetan i da donese dovoljno inovacija kako bi zadržao pažnju igrača. Sa igrom Elden Ring, to im je u potpunosti uspelo, što se ogleda kako u ocenama novinara, od kojih je mnogi unapred proglašavaju za igru godine, uključujući i nas, tako i u prodaji, jer sa preko 16 miliona prodatih kopija Elden Ring konkuriše najvećim teškašima, poput serijala Call of Duty i Red Dead Redemption.

Oprobanoj koncepciji koja se zasniva na veoma teškim, ali zabavnim borbama koje nagrađuju strpljenje pri igranju, razgranatom sistemu za razvijanje borbenih veština lika i mnoštvu oklopa, štitova, magije i svakojakog oružja, iz From Soft-a su dodali ono što je u retrospektivi baš ono što je ovakvim igrama trebalo, a da to nismo ni znali. Naime, ovo je prva njihova igra smeštena u tzv. open-world okruženje, The Lands Between, kojim se krećete sa velikim stepenom slobode. Tvorci igre su ručno kreirali svaki kutak ogromnog kraljevstva, tako da igra stvara gotovo nenadmašno iskustvo bivstvovanja u fantazijskom svetu, mitskim „Međuzemljama“. Putujući, nailazite na sela, zamkove, grobnice, okršaje sukobljenih protivnika (recimo, odreda vojnika i stravičnog zmaja), groteskna čudovišta... Ali, ponekad i na druge pustolove ili meštanine, koji će ispredati priču o izopačenim vladarima - polu-bogovima i velikom ratu koji je opustošio zemlju. Na igraču je da stvori lik koji će kroz bezbroj avantura dovoljno da ojača svoje borbene

sposobnosti i da porazi te polu-bogove, sa ciljem da zasedne za prestol u glavnom gradu zemlje, Leyndellu i postane Elden Lord, novi vladar. Kako ćete dотле стићи, у које avanture ćете се упуштати и на који од мали милион начина ćете развијати свог играчког avatara – у потпуности је на вама.

Pošto je igrački svet sada daleko veći, tu je važna inovacija u vidu magičnog konja, Torrenta (ovako možda названог да се ljudima oteža guglanje fraze „Elden Ring torrent“), koga uvek можете da prizovete. Pored тога што на њему брže путujете, и начин борбе је другачији, а posebno су упечатљиви окршаји са другим конјаницима, који подсећају на viteške turnire. Група-ма противника можете да приђете на разлиcite начине, а понекад је најбоље кроз шунjanje, нарочито ако саћекате да падне mrak kada ste manje upadljivi. Dodatak klasičног skoka koji наš avatar sada može da izvede uticaj je na то да lokacije буду još složenije, pre svega po vertikalnosti, i zato, recimo, приступање замковима заиста i deluje као infiltracija u jako obezbeđenu lokaciju, којој можете da приђете sa više strana.

Interesантно је да је део историје и ključних specifičnosti Međuzemlji stvorio slavni pisac Džordž Martin. Затим је главни dizajner igre Hidetaka Miyazaki napisao priču same igre, која је приповедана на криптичан начин типичан за japanskog majstora. S obzirom na prisustvo svih Miyazakijevih prepoznatljivih обележја, upitno је koliko је Martin заиста doprineo izgradnji sveta, а njegov uticaj se најлакше primećuje по kompleksnim rodbinskiм odnosima vladajućih porodica. Кроз igranje i istraživanje, постепено открivate pojedinosti које творе замршено mitologiju igre. Задједно са величином света, zbog ових преданja наша epska avantura deluje као само jedna u moru прича које чине gusto tkanje Međuzemlji.

Студентски центар Ниш
Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš
Ustanova za standard studenata
Republike Srbije
Aleksandra Medvedeva br. 2
www.scnis.rs, info@scnis.rs
tel/fax 236-686, 226-487, 231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski restoran - Velikotrnavska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski restoran - Gradsko polje bb

House caffe - klub studenata u Velikotrnavskoj 2 , kod Medicinskog fakulteta

Klub Ekonomskog fakulteta -
Trg Kralja Aleksandra 11

